

KAREL ČAPEK

VÝLET DO ŠPANĚL¹

NORD & SUD EXPRES

Tak řečené mezinárodní expresy nabyly za našich časů velikého komunikačního významu jednak z praktických příčin, které nás zajímají méně, jednak z důvodů básnických. Co chvilí se na vás v moderní poezii vyřítí transkontinentální expres a tajemný portýr vyvolává štace, Paříž, Moskva, Honolulu, Kairo; sleeping-cary skandují dynamický rytmus Rychlostí a letící pullman připomíná veškeré kouzlo dalek; neboť vězte, že básnická fantazie si libuje jenom v prvotřídních spojích. Přátelé poeti, dovolte, abych vám podal svědectví o pullmanech a sleepingách; vězte, že nekonečně dobrodružněji vypadají zvenčí, když zářice proletí ospalou stanicí, nežli zvnitřku. Je sice pravda, že si to hasí nádhernou rychlostí; ale je neméně pravda, že přesto jste nuceni v nich vysedět nějakých čtrnáct nebo třidvacet zatracených hodin, což obyčejně stačí na agónii nudy. Lokálka z Prahy do Řep ovšem uhání rychlostí méně impozantní; ale aspoň víte, že za půl hodiny z ní vylezete a můžete se ubírat za nějakým jiným dobrodružstvím. Člověk v pullmanu se neřítí rychlostí devadesáti šesti kilometrů za hodinu; člověk v pullmanu sedí a zívá; omrzí-li ho pravá tvář, sedne si na levou. Jediná polehčující okolnost je, že sedí pohodlně. Někdy se netečně podívá oknem; tam ubíhá stanička, jejíhož jména nemůže přečíst, mihne se městečko, ve kterém nemůže vystoupit; nikdy nepůjde po této cestě vroubené platany, nezastaví se tam na tom mostě, aby plivnul do řeky, a nezví ani, jak se ta řeka jmenuje; k čertu s tím vším, myslí si člověk v pullmanu. Kde to jsme? Hrome, teprve Bordeaux? Kristepane, to se to vleče!

Pročež chcete-li cestovat aspoň trochu exoticky, vsedněte do lokálky, která si to funí od staničky k staničce. Tiskněte nos k okenní tabuli, aby vám nic neušlo: tady nastupuje modrý vojáček, tady malé dítě mává za vámi ručkou; francouzský sedlák v černé hazuce vám dává zunknout svého vlastního vínečka, mladá maminka podává děcku prs, bledý jako světlo měsíční, chlapi hlučně povídají, pokuřující štiplavý tabák, ušňupaný páter si říká v breviáři; země se rozvíjí, stanice po stanici, jako kuličky na růženci. A pak přijde večer, kdy lidé,

¹ Převzato z: Čapek K., *Cestopisy I. Italské listy. Anglické listy. Výlet do Španěl*, Praha 1980 (redakčně upraveno).

smutní únavou, usínají pod blikajícími světly, podobni emigrantům. V tu chvíli zarachotí po druhé koleji zářící mezinárodní expres se svým nákladem unylé nudy, se svými sleepingy a diningy –

Jakže, teprve Dax? Pane na nebi, to to trvá!

Četl jsem nedávno chválu Kufru; ovšem nikoli kufru obyčejného, nýbrž Kufru Mezinárodního, polepeného hotelovými vinětami z Cařihradu a Lisabonu, Tetuanu a Rigy, Saint Moritze a Sofie; kufru, který je pýchou a cestopisem svého pána. Prozradím vám strašné tajemství: ty viněty se prodávají v cestovních kancelářích. Za mírnou diškreci dostanete na svůj kufr Kairo, Vlissingen, Bucarest, Palermo, Athčnes i Ostende. Kterýmžto prozrazením, jak doufám, jsem zasadil smrtelnou ránu Mezinárodnímu Kufru.

Možná že by jiný na mém místě při tolika tisících kilometrech zažil onačejší dobrodružství; třeba by potkal Mezinárodní Venuši nebo Madonu spacích vagónů. Nic takového se nestalo; stala se jen srážka vlaků, ale za tu jsem opravdu nemohl. V jedné staničce se náš expres vrhl na nákladní vlak; byl to nerovný zápas, dopadlo to, jako by si pan Oskar Nedbal sedl na něčí cylindr. Nákladní vlak si to odnesl ukrutně, zatímco na naší straně bylo jen pět raněných; bylo to naprosté vítězství. Když se v takovém pádě pasažér vyhrabe zpod kufrů, které mu spadly na hlavu, běží se nejdřív podívat, co se vlastně stalo; teprve když ukojil svou zvědavost, počne se ohmatávat, je-li celý. Zjistiv, že je v hrubých rysech nepoškozen, ohledává s jistou technickou rozkoší, jak se ty dvě lokomotivy do sebe zaberanily a jak mohutně jsme zdrtili ten nákladní vlak: inu, neměl si s námi začínat. Jen ranění jsou bledí a jaksi roztrpčení, jako by se jim dostalo osobního a nespravedlivého příkoří. Pak se do toho vloží úřady a my jdeme zapít své vítězství do trosek jídelního vozu. Na celé další jízdu nám všude dělají volnou cestu; patrně z nás dostali strach.

Jiné a složitější dobrodružství je, jak se dostat ve spacím voze do hořejšího lůžka, zejména když v dolení už někdo spí. Je poněkud nepříjemné šlápnout na hlavu nebo na břicho člověku, kterého neznáte ani co do národnosti, ani co do povahy. Jsou různé pracné metody, jak se dostat nahoru: vzpěrem nebo švihem, nadskokem, roznožem, po dobrém nebo násilím. Když pak už jste nahoře, hleďte, abyste nedostali žízeň aniž co podobného, abyste nemuseli slízat; odevzdejte se do rukou božích a pokuste se spát jako nebožtík v rakvičce, zatímco venku ubíhají neznámé a podivné kraje a doma básníci píší o mezinárodních expresech.

D. R., BELGIQUE, FRANCE

Kdybych měl dosti prostředků a kdyby v té věci panoval volný trh, pořídil bych si rozhodně sbírku států. Shledal jsem, že hranice států nejsou pro kočku; nemám sice rád celníky a pasové revize mě nudí, ale zjišťuji pokaždé s novým okouzlením, že přecházeje hranice státu vpadám do nového světa, kde jsou jiné domečky a jiná řeč, jiní četníci, jiná barva půdy a jiná příroda. Po modrém konduktérovi přijde konduktér zelený; za pár hodin bude vystřídán hnědým; říkám vám, je to jako Tisíc a jedna noc. Po českých jabloních přijdou braniborské borovice na bílých písčinách, větrník mává křídly, jako by někam běžel, země je rovně natažená a plodí hlavně reklamní tabule cigaret a margarínu. To je Německo.

Pak skály zarostlé břečťanem, hory vydlabané lidským kutáním, hluboká a zelená údolí řek, hutě a pece oceláren, železná žebra těžných věží, haldy šutru podobné čerstvě vyvřelým sopkám, směsice bukolické přírody a těžkého průmyslu, koncert, kde šalmaj a carillon doprovází tovární sirénu: celý Verhaeren, Les Heures Claires i Les Villes Tentaculaires. Celé Flandry starého poety: země, která se nemohla roztáhnout se svými poklady a má je všechny v jedné kapse; milá Belgie; maminka s dítětem na rukou, vojáček napájející koně, hospoda v údolí, komíny a strašné věže průmyslu, gotický kostel a železná tavírna, stádo krav mezi šachtami; všechno tu mají narovnáno jako ve starosvětském krámě, – bůh sám ví, jak se jim to vejde.

Tak, a teď zase volnější prostory: to je Francie, země olší a topolů, topolů a platanů, platanů a vinic. Stříbřitá zeleň, ano, zeleň stříbřitá je její barva; růžové cihly a modravé břidlice; lehounký závoj mlhy, víc světla než barvy, Corot. Ani človíčka na polích; snad lisují sklizené hrozny, vínečko z Touraine, vínečko z Anjou; vínko Balzacovo a víno pana hraběte de la Fere. Garçon, une demi-bouteille, a na zdraví, věžičky údolí Loiry! Černovlasé ženy v černých šatech. Jakže, teprve Bordeaux? Pryskyřičná vůně dechne nocí; to jsou Landy, země borovic. Pak jiná vůně, ostrá a rozjařující: moře.

Hendaye, přestupovat! Četník s tváří mladého Caliguly v lesklém tříroháku čmárá na kufry magické znamení a veličenským gestem nás pouští na perón. Už je to tak: jsem ve Španělsku.

Camarero, una media del Jerez. Už je to tak. Čertovská Španělka s nehty malovanými henou. Kdepak, člověče, to není pro tebe. Ale aspoň toho četníka kdybych si mohl vycpaného odvézt domů!

CASTILLA LA VIEJA

Ano, byl jsem ve Španělsku; mohu se na to zadušovat a mám na to i řadu svědků, například nálepky hotelů na kufru. A přece země španělská je pro mne zastřena neproniknutelným tajemstvím, z toho vážného důvodu, že jsem do ní vstoupil a z ní zase odcházel za černé noci; bylo to, jako by nás převáželi se zavázanýma očima přes řeku Acherón nebo skrze Hory Snů. Pokoušel jsem se něco rozeznat v těch temnotách venku; viděl jsem cosi jako nakrčené černé skvrny na holých stráních; snad to byly skály nebo stromy, ale mohla to být veliká zvířata. Ty hory měly stavbu strohou a podivnou; umínil jsem si, že si přivstanu, abych se na ně za úsvitu podíval. Přivstal jsem si skutečně; podle mapy a času jsme měli být někde v horách, ale viděl jsem jen pod rudým pruhem úsvitu hladinu hnědou, holou a těžkou; bylo to jako moře nebo vidina. Myslel jsem, že mám horečku, protože takovou rovinu jsem dosud neviděl; i spal jsem dál, a když jsem se znovu probudil a vyhlédl oknem, shledal jsem, že nemám horečku, ale že jsem v jiné zemi, a ta země že je Afrika.

Já nevím, jak bych to řekl; ona tam je zeleň, ale je jiná než naše; je temná a šedá. Je tam hněd', ale je jiná než naše; není to hněd' ornice, ale hněd' kamení a spraše. Jsou tam rudé skály, ale jejich rudost je jaksi patetická. A jsou tam hory, které nejsou udělány ze skal, nýbrž z hluboké hlíny a balvanů. Ty balvany nerostou ze země; vypadají, jako by na ni napršely. Ty hory se jmenují Sierra de Guadarrama; bůh, který je stvořil, musel být velmi mocný, neboť jak by jinak mohl nadělat tolik kamení? Mezi balvany rostou temné duby křemeláče, a pak už skoro nic, leda dymíán a trní. Je to pusté a veliké, vyprahlé jako poušť, tajemné jako Sinaj; já nevím, jak to říci: je to jiný kontinent; není to Evropa. Je to přísnější a hroznější než Evropa; je to starší než Evropa. Není to pustota melancholická; je slavná a podivná, drsná a exaltovaná. Černě odění lidé, černé kozy, černí vepři na horce hnědém pozadí. Tuhý a do černa vyuzený život mezi rozpáleným kamením.

Tu a tam ty holé balvany jsou říčka, to holé kamení je rovina a ty holé zdi z kamene je kastilské pueblo. Hranatá věž a kolem zeď; je to spíš hrad než vesnice. Srůstá to s tou kamennou půdou, tak jako staré hrady srůstají se skalou, na níž stojí. Domky se k sobě tlačí, jako by čekaly útok; z jejich středu vystřeluje věž jako hradní hláska. To tedy je španělská vesnice. Lidské bydliště splývá se zemí z kamene.

A na hnědé a kamenné stráni jako zázrak: černě zelené sady, aleje černých cypřišů, hluboký a temný park; ohromná, suchá a pyšná kostka, zježená čtyřmi věžemi, monumentální samota, poustevna o tisíci hrdých oknech: El Escorial. Klášter španělských králů. Zámek smutku a pýchy nad suchým krajem, spásaným pokornými osly.

PUERTA DEL SOL

Já vím, zajisté: měl bych na tomto místě vylíčit mnohé jiné věci, například dějiny Madridu, vyhlídku na Manzanares, zahrady v Buen Retiro, královský palác s červenými gardisty a s chumelenicí řvoucích a pěkných dětí na dvoře, řadu kostelů a muzeí a jiných hlavních pozoruhodností. Pokud vás to zajímá, přečtěte si to jinde; já vám nabízím jenom Puerta del Sol, a že jste to vy, přidám vám Calle de Alcalá a Calle Mayor zároveň s vlažným večerem a veškerým lidem madridským.

Jsou na světě místa posvátná; jsou nejkrásnější ulice na světě, jejichž krása je iracionální a tajemná jako mýtus. Je Cannebière v Marseille; je Rambla v Barceloně; je Alcalá v Madridě. Kdybyste je vyřízli z jejich okolí, vyvařili, zbavili jejich života a takového toho místního zápašku a pak je postavili někde jinde, nenašli byste na nich nic zvláštního; inu, řekli byste, je to docela pěkná a široká ulice, a co dál? Co dál, malověrní! Což nevidíte, že toto náměstí je slavná, ba co dím, světoznámá Puerta del Sol, Brána Slunce, střed světa a pupek Madridu? Což nevidíte, jak se tudy nese páter, důstojnější a statnější než jiní páteři světa, s pláštěm stočeným pod paži jako podkasaný voják? A tady ten španělský hidalgo, přestrojený za četníka v lesklém a vzadu překlopeném klobouce; jiný caballero, nejspíš markýz či co, s orlím nosem a hlasem křížáckého vojevůdce, vyvolává El Sooól nebo které noviny; a tuhle nějaký dobyvatel, opřený o koště, předvádí skulpturálními gesty jakousi alegorii, snad Čištění Města. Nechte to být, jsou to pěkní lidé: suší a hnědí sedláci ze sierr, přivázející na oslech zeleninu a melouny; uniformy červené, modré a zelené, že by se z nich dalo vystrojít na tučet výpravných her; limpiabotas se svými stojánky –

Počkat: tohle je kapitola pro sebe, která se jmenuje čištění bot. Čištění bot je národní španělská živnost; přesněji řečeno, čištění bot je národní španělský tanec nebo obřad. Jinde na světě, dejme tomu v Neapoli, se takový čistič bot vrhne na váš střevíc s jakousi zuřivostí a drhne jej kartáčem, jako by šlo o fyzikální pokus vyvolat třením teplo nebo elektřinu. Španělské čištění bot je tanec, jenž, podobně jako tance siamské, se provádí jen rukama. Tanečník před vámi klekne na znamení, že toto představení se pořádá na počest Vaší Urozenosti; elegantním pohybem vám vyhrne nohavici, graciézním máznutím natře příslušný střevíc nějakou vonnou mastí nebo čím, načež upadne v taneční trans; vyhodí kartáč, chytne jej, přehazuje jej z ruky do ruky, až to pleská, dotýká se jím vašeho střevíce uctivě a lichotivě. Smysl toho tance je jasný: vyjadřuje se jím jakési uctívání; jste vznešený grand, přijímající obřadný hold rytířského pážete; i rozhostí se ve vašem nitru vznešené a příjemné teplo, stoupající od nohou; což zajisté stojí za tu půl pesety.

Oiga, camarero, una copita de Fundador. Slyšte, caballeros, tady se mi zalíbilo; tolik lidí, hluk, který není vřava, veselá zdvořilost, půvab; všichni tady jsme kavalíři, šupák i guardia, já i metař, všichni jsme urození, pročez ať žije jižní rovnost! Madrileñas! vy krásné a nosaté ženy v černých mantilách s černými kukadly, jak důstojně se nesete ve svém polozahalení; señoritas s černookými maminkami, maminky a jejich niños s malými a kulatými hlavičkami, podobné loutkám, tátové, kteří se nestydí za svou lásku k dětem, babičky s růženci, dobráci s tváří loupežníků, páni žebráci, páni se zlatými zuby, páni kolportéři, samí caballeros; jasný a hlasitý dav, který se baví a fláká v dobromyslném allegru.

Ale pak přijde večer, vzduch je prohřátý a ostrý, a celý Madrid, pokud má nohy, se prochází, tlačí a vlní od Calle Mayor po Calle de Alcalá; caballeros v uniformách, caballeros v civilu, v sombrerech i čapkách, děvčata všech denominací, tedy madamisolas, doncellas y muchachas, señoritas y mozas y chulas, madamas y señoras, dueñas, dueñazas y dueñísimas, hijas chicas, chiquitas y chiquirriticas s černýma očima za černou mantilou, s rudými rty, rudými nehty a černými pohledy stranou, jedinečné korzo, svátek dne všedního, demonstrační průvod lásky a flirtu, zahrada očí, alej věčného milostného čarování.

Cannebičre, Rambla, Alcalá: nejkrásnější ulice světa; ulice, jež přetéka životem jako číše vínem.

TOLEDO

To máte hnědou a teplou rovinu, posetou puebly, osly, olivami a kupolovitými studnami; z té roviny se zničehonic vysune granitová skála, a na ní to všechno stojí natěsnáno jedno na druhém; a dole v propasti hnědých skal teče hnědý Tajo.

Pokud se však týče Toleda samotného, nevím věru čím začít: zda starými Římany nebo Maury nebo Katolickými králi; ale protože Toledo je město středověké, začnu tím, čím se středověké město doopravdy začíná, totiž branami. Je tam například brána, která se jmenuje Bisagra nueva, stylu trochu tereziánského, s habsburským dvojhlavým orlem velikosti rozhodně nadživotní; vypadá, jako by vedla do našeho Terezína nebo Josefova, ale proti všemu nadání ústí do čtvrti, která se jmenuje Arrabal a vypadá podle toho. Načež jste před druhou branou, která se jmenuje Brána Slunce a vyhlíží, jako byste se octli v Bagdádě; ale místo toho vás ta maurská fortna uvede do ulic nejkatoličtějšího města, kde každý třetí barák je kostel se zkrvaveným Ježíšem a extatickým retáblem Grecovým. I putujete klikatými

arabskými uličkami, nakukujete mřížemi do maurských dvorečků, které se jmenují patios a jsou vykládány toledskou majolikou, vyhýbáte se oslům s nákladem vína či oleje, mrkáte na krásné harémové mřížoví oken a celkem si to šlapete jako ve snách. Jako ve snách. Mohli byste se zastavit při každém sedmém kroku: tuhle je vizigótský pilíř a tamhle mozarabská zed'; tady zázračná Panenka Maria, která každého ožení nebo vdá, a tady ten mudejarský minaret a renesanční palác, podobný pevnosti, a gotická okénka a krumplované průčelí v estilo plateresco a mešita a ulička tak úzká, co by prošel osel s rozpaženými ušima; průhledy do stinných majolikových dvorečků, kde zurčí fontánka uprostřed květináčů; průhledy do těsných uliček mezi holými zdmi a zamřížovanými okny; průhledy do nebe; průhledy do chrámů horečně vyzdobených vším, co se dá tesat, řezat, odlévat, vykládat, tepat, malovat, vyšívat, vykroužit ve filigránu, pozlatit a posázet drahokamy. Tedy můžete se zastavit co krok jako v muzeu; nebo můžete jít jako ve snách, neboť toto vše, narobené tisíciletím, označené plamenným písmem Alláhovým, křížem Kristovým, zlatem Inků, životem několikerých dějin, bohů, kultur a ras, je nakonec něco fantasticky jednotného; co dějin a civilizací se vejde do tvrdé dlaně toledské skály! A pak v jedné nejužší uličce se vám ze zamřížovaného okna lidské klícky zjeví Toledo z ptačí perspektivy: jediná vlna plochých střech pod modrými nebesy; arabské město, svítící v hnědých skalách; zahrádky na střechách a sladká, lenošná patia s životem důvěrným a sličným.

Ale kdybych vás měl vzít za ruku a provádět vším, co se mi zjevilo v Toledě, předně bych asi zabloudil v těch klikatých a chudých uličkách, ale nelitoval bych toho; neboť i tam bychom míjeli osly, tikající po dlažbě něžnými kopýtky, viděli otevřená patia a schody z majoliky a vůbec potkávali lidi. Snad bych našel tu mudejarskou kapli, bílou a chladnou, s krásnými podkovovitými oblouky; kousek dál je skála, která spadá rovnou do Taja a otvírá pohled skvělý a přísný; a sinagoga del Transito, vystlaná křehkým, podivně zjemnělým maurským ornamentálem. A kostely: třeba ten s Grecovým Pohřbem hraběte z Orgazu; nebo ten s tou překrásnou maurskou křížovou chodbou, podobnou snu. A špitály s palácovými dvory. Jeden je před branami, jsou v něm chudé jeptišky v ohromných křídlatých čepcích a spousta malých sirotků, kteří se drží za ramena jako dlouhý had a capou do kostela, zpívajíce „Antonino” nebo „Santo niño” nebo co; a je tam pro ně stará lékárna s pěkně smaltovanými hrnci a džbány, na kterých je psáno Divinus Quercus nebo Caerusa, Sagapan či Spica Celtic., léky staré a probátní.

A katedrála, o které si nejsem jist; byl jsem tam, ale jelikož jsem předtím okoušel vína toledského, vína z roviny Vega, vínka tak tekutého, že samo běží krkem, a vína hustého jako léčivý olej, nemohu se zaručit, zda se mi to nezdálo nebo nějak nespletlo. Bylo toho příliš

mnoho; vím, že tam byly skvostné miniatury a šílená ciboria, mříže sahající až do nebes, řezaná retáb a s tisíci sochami, balustrády z jaspisu, kanovnícká křesla vyřezávaná svrchu, zespodu, ze stran i zezadu, obrazy od Greca, varhany burácející v neznámém prostoru, kanovníci tlustí i vysušení jako treska, kaple vykládané mramorem, kaple malované, kaple černé, kaple zlaté, turecké korouhve, baldachýny, andělé, svíce a ornáty, vášnivá gotika a vášnivý barok, platereskí oltáře, churruiguereskí, bláznivě vzdušný Transparent pod klenbou vznešenou a temnou, směsice věcí nesmyslných a úžasných, planoucích světél a děsivé tmy, – dobrá, snad se mi to jen zdálo; snad to byl jen hrozný a zmatený sen na slaměné židličky kostelní; to snad není ani možno, aby nějaké náboženství potřebovalo tohohle všeho.

Tož jdi, caballero, a vyvětrej se z toho plastického obžerství v uličkách toledských. Vy pěkná okénka, obloučky gotické a maurské ajimez, vy tepané rejas, domy s cimbuřím, patia s dětmi a palmami, dvorečky z azulejos, uličky Maurů, Židů a křesťanů, karavany oslů, zahálko ve stínu, pravím, ve vás a v přemnohých věcičkách je stejně mnoho dějin jako v takové katedrále; nejlepším muzeem je ulice živých lidí. Málem bys řekl, že si tu připadáš, jako bys zabloudil do jiného věku; ale není to pravda. Pravda je podivnější: není jiného věku; co bylo, je. A kdyby tady ten caballero byl opásán mečem a tam ten páter vykládal písmo Alláhovo a ta dívka byla Židovka toledská, nebylo by ti to o nic divnější a vzdálenější než zdi uliček toledských. Kdybych přišel do jiného věku, nebyl by to jiný věk; bylo by to jen strašně krásné a hluboké dobrodružství. Jako Toledo. Jako země španělská.

POSADA DEL SANGRE

Hospoda U krve. Tady bydlel Don Cervantes de Saavedra, pil, dělal dluhy a psal své Příkladné povídky. V Seville je jiná hospoda, kde také pil a psal, a vězení, kde seděl pro dluhy; v tom vězení je dnes ovšem hospoda. Na základě vlastních výzkumů mohu komukoliv dokázat, že zatímco v Seville pil manzanillu a chroustal k ní langostiny, v Toledu si popřál vína toledana a přikusoval k němu paprikovaný chorizo a jamon serrano čili šunku černou a syrovou a jiné věci, jež podněcují žízeň, talent a výmluvnost. Dodnes pak se v posadě del Sangre pije ze džbánů víno toledano a žvýká chorizo, zatímco na dvoře caballeros vypřahují osly a špásují s děvečkami, jako činívali za časů Dona Miguela. Z čehož je vidět nepomíjející genialitu Cervantesovu.

Ale když už jsme v hospodě, oiga, viajero: musíš se projít a propít dalekými zeměmi, abys je poznal; a čím jsou země vzdálenější, budiž bohu poručeno, musíš toho sníst a vypít tím víc. I poznáš, že všichni národové světa až na Sasíky a Braniborce hleděli různými cestami a způsoby, jakož i různým kořením a přípravou uskutečnit ráj na zemi; pročez jali se péci, smažití a udití nejrůznější krmě tak, aby došli časného blaha. Každý národ má svůj jazyk, dokonce svůj mlsný jazyk. Poznej jeho jazyk; jez jeho jídla a pij jeho vína. Otevři se dokořán harmonii jeho rybiček a sýrů, oleje a uzenin a chleba a ovoce, v orchestrálním doprovodu jeho vín, jichž je tolik jako hudebních nástrojů. Jsouť vína pronikavá jako baskické píšťaly, drsné jako vendas, hluboké jako guitarry; tož zahrejte poutníkovi, vínečka teplá a zvučná! A la salud de usted, Don Miguel! Jak vidíte, jsem tu cizí; přišel jsem přes tři země, ale snad bych se tady sprátelil. Dobrá, nalejte mi ještě. Víte, vy Španělové máte s námi ledacos společného; například máte stejné č jako my, a krásné, jadrné rrr jako my, a zdobňujete slovíčka jako my; a la salud de usted. Měl byste přijet k nám, pane Cervantes; připili bychom vám pivem s bílou pěnou a nandali vám na talíř jiných krmiček, neboť každý národ má sice svůj jazyk, ale srozumí se u věcí dobrých a podstatných, jako je dobrá hospoda, realismus, umění a svoboda ducha. A la salud.

VELÁZQUEZ Ó LA GRANDEZA

Za Velázquezem musíte do Madridu, jednak proto, že ho tam je nejvíc, jednak proto, že právě tam vypadá skoro samozřejmě uprostřed pyšného života ve střízlivém rámu, mezi tou panovnickou okázalostí a lidovým halasem, v tom městě palčivém a chladném zároveň. Kdybych měl vyjádřit Madrid ve zkratce, řekl bych, že je to město dvorské parády a revolučních přeháněk; povšimněte si, jak tu lidé nosí hlavu: je to napůl grandeza a napůl paličatost. Mám-li vůbec nos pro města a lidi, řekl bych, že v madridském vzduchu je cosi jako lehké a drobet rozčilující napětí, kdežto Sevilla si blaženě hová a Barcelona poloskrytě vře.

Tedy Diego Velázquez de Silva, rytíř z Calatravy, královský maršál a dvorní malíř toho bledého, studeného a divného Filipa IV., patří do Madridu španělských králů dvojím právem. Předně je vznešený: je tak svrchovaný, že už ani nelže. Ale to už není kyprá, zlatá vznešenost Tizianova; je v ní břitký chlad, pozornost jemná a neúprosná, strašlivá jistota oka a mozku, jenž vládne rukou. Myslím, že jeho král ho učinil maršálem ne proto, aby ho odměnil, ale

proto, že se ho bál: že ho musely znepokojoval Velázquezovy upřené a pronikavé oči; že nesnesl tuto rovnost s malířem, a proto ho povýšil na granda. Pak už to byl španělský palatýn, kdo maloval bledého krále unavených víček a ledových očí nebo bledé infantky nabarvených tváříček, loutky sešněrované a ubohé. Nebo dvorní trpaslíky vodnatelných hlav, palácové šašky a blázny, naparující se groteskní důstojností, mrzácký a idiotský potrat lidu bezděky karikující vznešenost dvora. Král a jeho trpaslík, dvůr a jeho šašek: tu konfrontaci provedl Velázquez příliš ostře a důsledně, než aby to nemělo svůj divný smysl. Královský maršál by stěží maloval dvorní čeládku, kdyby sám nechtěl. Kdyby to neříkalo nic více, tedy aspoň jednu krutou a mrazivou pointu: toto je král a jeho svět. Velázquez byl příliš suverénní malíř, než aby jen sloužil; a příliš veliký pán, než aby jen maloval, co viděl. Viděl příliš dobře, než aby se jeho očima nedíval celý jeho jasný a svrchovaný rozum.

EL GRECO Ó LA DEVOCION

Domenica Theotocopuli, řečeného El Greco, hledejte v Toledu; ne že by tam patřil víc než cokoliv jiného, ale že ho tam je plno a že v Toledu vás nic nepřekvapí; ani El Greco ne. Původem Řek, barvou Benátčan, uměním gotik, který se fantazií dějin ocitl v rozpoutaném baroku. Představte si gotický vertikalismus, do kterého zadula barokní vichřice; je to děsné; gotická linie se bortí a kypící barok se vymršťuje a protahuje kolmou erupcí gotiky; chvílemi se zdá, jako by ty obrazy praštelý napětím těch dvou sil. Je to takový náraz, že deformuje obličej, bortí těla a vrhá na ně roucha v záhybech těžkých a vichrých; oblaka se sbalují jako prostěradla vlající v orkánu, a jimi proráží světlo náhlé a tragické, zažehující barvy nepřirozenou a děsivou intenzitou. Jako by byl soudný den, kdy se zjevují úkazy na nebi i na zemi.

A jako se v Grecovi do sebe prolamuje dvojí formový svět, cítíte v jeho obrazech něco rozdvojeného a navzájem se do krajnosti vybičovávajícího: přímé a čisté vidění Boha, jaké posvěcovalo umění až do gotiky, a vzrušený mysticismus, kterým se exaltoval příliš lidský katolicismus barokní. Starý Kristus nebyl syn člověka, nýbrž sám Bůh ve své slávě. Byzantinec Theotocopuli v sobě nesl starého Krista; ale v barokní Evropě našel Krista zlidštěného, který byl učiněn tělem. Starý Bůh vládl vznešeně, nepřístupně a trochu strnule ve své mandorle; Bůh barokní a katolický se uprostřed svých kůrů andělských hrnul až k zemi, aby popadl věřícího a vtáhl jej do svého vzdutého a slavného okruhu. Byzantinec Greco přišel

z bazilik svatého mlčení do chrámů burácejících varhan a vášnivých procesí; řekl bych, to bylo pro něj trochu mnoho; aby v té vřavě neztratil svou modlitbu, počal sám křičet hlasem strašným a nepřirozeným. Roste v něm cosi jako frenezie víry; ten světský a hmotný hluk ho neukájí; musí jej překřičet jekem vyšším a vzrušenějším. Podivná věc: ten východní Řek překonává západní barok tím, že jej patetizuje až do vytržení a zbavuje toho kyprého a svalnatého člověčenství. Čím je starší, tím víc odlidšťuje figury, protahuje těla, maceruje obličaje mučednickou hubeností a obrací jejich oči vytřeštěně v sloup. Výš! k nebi! Zbavuje barvy skutečnosti; jeho tma fíčí a jeho barvy se zažehají jako ozářeny bleskem. Příliš útlé a nehmotné ruce se zvedají v úžasu a hrůze, bouřlivá nebesa se roztrhnou a starý Bůh přijímá ječící kvil děsu a víry.

Říkám vám, ten Řek byl strašný génius; někteří tvrdí, že byl blázen. Každý člověk, který se tak horečně vytřeští do své vlastní vidiny, je tak trochu blázen; nebo aspoň je manýrista, protože bere sám ze sebe a odnikud jinud látku i formu své vize. V Toledu ukazují cizincům la Casa del Greco; nevěřím, že ten půvabný domeček se zahrádkou sladkou a dlážděnou majolikami patřil tomu podivnému Řekovi. Ten domek je na to příliš světsky usměvavý; a příliš bohatý. Je známo, že Greco nenechal svému synovi jiného dědictví než dvě stě svých obrazů. Patrně nebyla tehdy v Toledě tuze živá poptávka po retáblech podivínského Krét'ana. Teprve dnes se kupí před těmi obrazy diváci v pobožném podivu; ale jsou to lidé bez víry, které ani nezarazí ostrý a zoufalý křik Řekovy zbožnosti.

GOYA Ó EL REVERSO

V madridském Pradu jsou od něho desítky obrazů a sta kreseb; a kdyby pro nic jiného, tedy pro Goyu je Madrid místo poutní a veliké. Nebylo před ním a není po něm malíře, který by tak široce, tak prudkým a hrubým rozmachem popadl svou dobu a nakreslil její líc a rub; Goya není realismus, Goya je útok; Goya je revoluce; Goya je pamfletista násobený Balzacem.

Jeho nejlahodnější dílo: návrhy na gobelíny. Venkovský jarmark, děti, chudáci, tanec na venku, raněný zedník, mazavka, děvčata se džbánem, vinobraní, sněhová metelice, hry, lidová svatba; sám život, jeho radosti a trampoty, scény hravé i zlé, vážná a líbezná podívaná; tolik lidového života se dosud nevyhrnulo v žádném malířském cyklu. Zní to jako lidová písnička,

jako skočná jota, jako pěkná seguidilla; je to kus rokoka, ale už zlidovělého; je to malováno se zvláštní něhou a radostí, jež překvapuje u toho strašlivého malíře. Toto jest jeho poměr k lidu.

Portréty královské rodiny: Carlos IV., oduřlý a netečný, podobný nafoukanému, tupému ouřadovi; královna Maria Luisa, vzteklých a pichlavých očí, ošklivá drbna a zlá fuchtle; jejich famílie, znuděná, drzá a protivná. Goyovy portréty králů jsou tak trochu inzult. Velázquez nelichotil; Goya se už vysmívá p. t. veličenstvům do očí. Je deset let po Francouzské revoluci, a malíř bez okolků účtuje s trůnem.

Ale za pár let je jiná revolta: španělský národ se vrhá zuby a nehty na francouzské dobyvatele. Dva úžasné Goyovy obrazy: zoufalý útok Španělů na Muratovy mameluky a poprava španělských rebelů. V dějinách malířů není geniálnější a patetičtější reportáže; přitom jako mimochodem uskutečnil Goya moderní kompozici, které se chopil Manet až za šedesát let.

Maja desnuda: moderní objev sexu. Nahota holejší a pohlavnější než kterákoliv dosud. Konec erotické lži. Konec nahoty alegorické. Je to jediná nudita z ruky Goyovy, ale je v ní víc obnažení než v tunách akademického masa.

Obrazy z domu Goyova: tímto strašlivým Sabatem vyzdobil malíř svůj dům. Jsou to skoro jen černé a bílé malby horečně vržené na plátno; je to jako peklo ozářené siným bleskem. Čarodějnice, mrzáci a obludy: člověk ve svém tmářství a bestialitě. Řekl bych, tady Goya obrací člověka naruby, dívá se do jeho nosních dírek a rozzelého chřtánu, studuje v křivém zrcadle jeho znetvořenou ohavnost. Je to jako noční můra, jako skřek hrůzy a protestu. Nemyslím, že se tím Goya bavil: spíš se něčemu vztekle bránil. Měl jsem tísnivý pocit, že z toho hysterického inferna čouhají rohy katolického ďábla a kapuce inkvizitorů. Tehdy byla ve Španělsku zrušena konstituce a obnoveno svaté officium; z křečí domácích válek a za pomoci zfanatizované luzy byla instalována černá a krvavá reakce despotismu. Goyova komora hrůzy je nenávistný řev odporu a nenávisti. Žádný revoluční politik nevrhl světu do tváře protest tak horečný a žlučovitý.

Goyovy grafické listy: fejetony nesmírného žurnalisty. Scény ze života v Madridě, lidové svátky a zvyky, chulas a žebráci, sám život, sám lid; Los Toros, býčí zápasy ve svém rytířství, své malebné kráse, krvi a krutosti; inkvizice, pekelný mumraj církve, zuřivé a jizlivé listy patetického pamfletu; Desastres de la guerra, strašná obžaloba války, věčný dokument, soucit rozlícený a ukrutný ve své vášnivé přímosti; Caprichos, Goyův divoký smích a vzlyk nad nešťastným, příšerným a fantastickým tvorem, který si přisuzuje nesmrtelnou duši.

Lidé, slyšte, lidé, svět ještě není práv tomuto velikému malíři, tomuto nejmodernějšímu malíři; ještě se mu nenaučil. Ten drsný a útočný křik, to prudké a patetické lidství; žádný

akademismus, žádné artistní hračkářství; vidět svrchu i narub, vidět lidi, vidět život, vidět poměry; slyšte, tak skutečně vidět znamená jednat, rvát se, soudit a burcovat. Je revoluce v Madridu: Francisco Goya y Lucientes staví v Pradu barikády.

Y LOS OTROS

Už se nemohu ničemu divit; po Goyovi už se nezastavím v úžasu před mistry světlými nebo temnými. Ribera je z těch temných a přísných; mám rád jeho kostnaté starce a šlašité chlapy, kterým dává jména svatých a mučedníků; ale tuhle je mistr světější, napůl pozemský a napůl vykoupený, černý jako kutna a bílý jako nažehlená rochetka, a to je Zurbarán: jeho jméno je široké a ramenaté jako jeho malba. Po celý život maloval frátery; jsou to chlapi rozsochatí nebo vyschlí, ale vždy řezaní z tvrdého dřeva; na nich je vidět, co chlapské kázně, co řádné a přísné mužnosti bývalo v ideji řeholnictví. Chcete-li vidět oslavu muže v jeho kostnaté skladbě a ježatosti, v jeho drsném a špatně oholeném stavu, nehledejte portréty vojevůdců nebo králů, ale veliké mnichy počestného a zbožného Zurbarána.

A za Murillem jděte nejraději do Sevilly; shledáte, že jeho sličnost je milostná něha sevilánská. Jeho svaté Panny v měkkém a teplém světle, vždyť jsou to vlhouché Sevilanky, panenky důstojné a sladké; i velebil milý Don Esteban nebesa tím, že našel nebe v Andalusii. Maloval i pěkné, kudrnaté kluky z Triany či kterého barria; ty obrazy kluků jsou dnes roztroušeny po muzeích světa, ale ti kluci ve Španělsku zůstali podnes a rošťáci na všech paseos a plazas s velkým a nelíčeným tartasem; a když zmerčí cizince hledajícího murillovské děti, seženou se kolem něho s válečným křikem a vymáhají na něm pesetas a perros v neostyšné a tradiční žebrotě jižních dětí.

A když si teď sečtu španělské umění; když si vzpomenu na voskové Kristy a polychrómní sochy s veškerými náležitostmi umučeného a zrasovaného těla; na náhrobky, jež vyvolávají skoro čichový dojem rozkladu; na portréty nestvůrné a neúprosné: pane na nebi, jaké je to panoptikum! Španělské umění si dává skoro záležet na tom, aby ukázalo člověka, jak je, strašně důtklivě a skoro pateticky: hle, Don Quijote! hle, král! hle, mrzák! ejhle, člověk! Snad je to katolický zápor naší hříšné a smrtelné tělesné schránky; snad je to –

Počkejte, budu ještě mluvit o Maurech. Nemáte ponětí, jací to byli umělci; jejich tapisérie, jejich barvičky, jejich architektské krajky a obloučky, kouzla a třpyty, jaká zjemnělost, jaká horečná tvořivost, jaká plastická kultura! Ale korán jim zakázal člověka; nesměli napodobit

člověka ani si stvořit modly k jeho obrazu. Teprve křesťanské znovudobytí Španěl přineslo s křížem obraz Člověka. Snad od té doby, snad proto, že byla zlomena kletba koránu, zaujal obraz člověka španělské umění tak naléhavě a někdy až strašně. Země tak nesmírně malebná jako Španělsko nemá až do devatenáctého století žádného krajinářství: jen obrazy člověka, člověka na dřevě kříže, člověka v moci stojícího, člověka mrzáka, člověka mrtvého a v rozkladu... až po apokalyptickou demokracii Francisca de Goya y Lucientes.

ANDALUCIA

Přiznám se počestně, že když jsem se ve vlaku probudil a nejdřív se podíval oknem ven, zapomněl jsem dočista, kde jsem; viděl jsem podle trati cosi jako živý plot, za ním hnědá a rovná pole a z toho tu a tam čouhaly jakési prořídle a rozflákané stromy. Měl jsem silný a uspokojivý dojem, že se nacházím někde na trati mezi Bratislavou a Novými Zámky, i počal jsem se strojit a mýt pískaje si z plna hrdla „Kysúca, Kysúca” a jiné přiměřené písničky. Teprve když jsem vyčerpал svůj poklad národních písní, shledal jsem, že to, co jsem považoval za živý plot, je hustý porost dvoumetrových opuncí, tučných aloí a jakýchsi zakrslých palmíček, nejspíš Chamaerops, a ty rozflákané stromy že jsou datlové palmy; a že ta hnědá, zoraná rovina je podle všeho Andalusie.

Tak vidíš, člověče: kdybys jel po zorané pampě nebo po kukuřičných polích australských, po žitných lánech Kanady nebo já nevím kde, ono by to bylo také takové jako u Kolína nebo u Břeclavi. Nekonečně rozmanitá je příroda, a pokud se lidí týče, liší se chlupem, jazykem a tisícími zvyky života; ale sedláková práce je všude táž a upravuje tvář země ve stejné rovné a pravidelné brázdy. Jiné jsou domy a jiné kostely; ba i telegrafní tyče jsou v každé zemi jiné, jen zorané pole je všude stejné, u Pardubic jako u Sevilly. V čemž je něco velikého a drobet jednotvárného.

Ale abyste věděli, andaluský sedlák nekráčí těžkopádně a zešíroka jako náš; andaluský sedlák jede na oslíku, vypadaje nadmíru biblicky a legračně.

CALLES SEVILLANAS

Vsadím se o láhev aljarafe nebo čeho chcete, že každý průvodce, každý žurnalista, ba i každá cestující slečna nenazve Sevillu jinak než „usměvavá”. Některé fráze a přídavná jména mají ohavnou a popuzující vlastnost, že mají pravdu. Můžete mě za to skolit nebo mi vylát kýčářů a pustých melhubů, ale Sevilla je usměvavá. Nedá se proti tomu nic dělat; nedá se to dokonce jinak naznačit. Prostě je usměvavá; v každém koutku očí a úst jí to hraje něčím veselým a něžným.

A třeba je to jen to, že je ta ulička tak úzká a běloučká, jako by ji každé soboty čerstvě nabílili. A že se jí z každého okna, z každé mříže derou kytky, pelargónie a fuchsie, palmičky a všeliká zeleň kvetoucí a kadeřavá. Tuhle ještě zůstaly od léta plachty napjaté od střechy ke střechě, proříznuté blankytem jako modrým nožem; a člověk putuje ne jako po ulici, ale jako po kvetoucí chodbě domu, kam jde na návštěvu; snad mu tamhle na tom rohu někdo potřese rukou a řekne: „To jsme rádi, že jste k nám přišel” nebo „Qué tal” nebo něco podobně úsměvného. A je tu tak domácky čisto, voní to kytkami a škvařícím se olejem, každá mřížová vrata vedou do maličké zahrady ráje, která se jmenuje patio, a tady zas je kostel s majolikovou bání a portálem tak parádním, jako by byl veliký svátek, a nad tím vším se vznáší světlý minaret Giraldy. A tahle úzká a křivolaká ulička se jmenuje Sierpes, protože se kroutí jako had; tudy protéká život sevillský hustě a pomalu: kluby a výčepy, krámy plné krajek a květovaného hedvábí, caballeros ve světlých andalusských sombreros, ulička, kudy nesmějí jezdit vozy, protože je tu příliš mnoho lidí, kteří popíjejí víno, povídají, kupují, smějí se a vůbec různým způsobem nedělají nic. Pak je tam katedrála vrostlá do staré čtvrti mezi domy a patia, že ji vidíte odevšad jen kousek, jako by byla příliš veliká, než aby ji oko smrtelníka mohlo celou přehlédnout. A zase nějaký fajánsový kostýlek, palácky s průčelím světlým a líbezným, arkády a balkóny a tepané mříže, zubatá zeď, za kterou se vyklánějí palmy a širokolisté musy; pořád něco pěkného, koutek, kde je ti dobře být a na který bys chtěl nikdy nezapomenout. Tož si vzpomeň na ten dřevěný kříž na náměstíčku bílém a tichém jako cela klášterní panny; na sladká a pokojná barria nejužších uliček a nejkrásnějších plácků světa...

Ano, tam to bylo, byl soumrak a děti na ulici tančily sevillanu k andělskému flašinetu; tam někde je Casa de Murillo bože, kdybych tam bydlil, nemohl bych psát než věci něžné a potěšené; a tam je nejkrásnější místo na světě, jmenuje se Plaza de Doña Elvira nebo Plaza de Santa Cruz; ne, to jsou dvě místa a já už nevím, které je krásnější, a ani se už nestydím, že mně bylo do pláce krásou a únavou. Žluté a červené fasádky a zelený sádek uprostřed; sádek z

fajánsí, zimostrázu, myrt, dětí a oleandrů, tepaný kříž a večerní hlahol zvonů; a já nehodný prostřed toho všeho, říká si zdrceně: Ježíšmarjá, vždyť je to jako sen nebo pohádka!

A pak už člověk neříká nic a odevzdá se kráse krásoucí. Zajisté i on by měl být sličný a mladý; měl by mít překrásný hlas a pálit za krásným děvčetem v mantile, a víc už nic. Krása si stačí. Jsou však různé krásy; mezi nimi spanilost sevillská je obzvláště rozkošná a sladká, intimní a milostná; je žensky vlhák s křížkem na ňadrech, voní myrtou a tabákem a hoví si v pohodě decentní a smyslné. Jako by to nebyly ulice a náměstíčka, ale chodby a patia v domě spokojených lidí; chodíte skoro po špičkách, ale nikdo se vás nezeptá, co tu chcete, caballero indiscreto.

(Je tam jeden hnědý, veliký a bohatě krumplovaný barokní palác; myslel jsem, že je to královský zámek, ale zatím je to státní továrna na tabák, právě ta, ve které kroutila cigarety Carmen. Ta Carmen je tam zaměstnána ve velkém počtu dodnes, nosí za uchem květ oleandru a bydlí v Trianě, kdežto Don José se stal četníkem v třírohém klobouku; a španělské cigarety jsou dodnes ukrutně silné a černé, patrně následkem těch černých děvčat z Triany.)

REJAS Y PATIOS

Jelikož tedy ulice sevillské vypadají jako chodby a dvorečky, vypadají okna lidských příbytků jako ptačí klece zavěšené po stěnách. Vězte, že jsou vesměs zamřížovaná a vysunutá ven; ty mříže se jmenují rejas a jsou někdy tak krásně kovářsky vyvedené ve spirálách, palmetách a prutech všelijak točených a zkřížených, že by se zajisté slušelo zpívat pod nimi serenatu o sus ojitos negros nebo o mi triste corazón (m-brumbrum, m-brum-brum, s průvodem guitarry). Oiga, niña:

Para cantarte mis penas
hago ha-ablar mi guitarra;
si no entiendes lo que dice-e
no digas que tienes alma (m-brum).

Nebot' nemáte ponětí, jak získá taková niña, je-li za mříží jako vzácný pták.

Vůbec tepané mříže jsou, jak se zdá, národní španělské umění; nikdy bych nevytepal a nevykroutil ze slov něco podobného chrámové mříži, a pokud jde o mříže světské, tedy do

každého domu vede místo dveří pěkná mříž, okna mrkají mřížemi a z mřížových balkónů visí liány květin; následkem čehož vypadá celá Sevilla jako ženský harém, jako klec, nebo ne, počkejte: vypadá jako potažená strunami, na kterých brnkáte očima milostný doprovod k svému okouzlení. Sevillská mříž, to není mříž, která uzavírá, nýbrž která rámuje; je to dekorativní rám, který otevírá pohled do domu. Ach, lidi, ty líbezné pohledy do sevillských patí, do bílých předsínek vyložených fajánsí, do otevřeného dvorečku vystlaného květy a palmami, do maličkého ráje lidských rodin! Dům za domem na vás dechne stinným chladem svého patia; a kdyby to byl domek nejchudší, je tam aspoň na cihelné dlažbě seskupena zelená džunglička z kořenáčů, nějaká ta aspidistra, oleandřík, myrta a veronika a tryskající dracéna a nevím jaký laciný a rajský chrást; a to ještě visí na stěnách květináče s tradeskancií, asparágem a cordyline a panicum a klece s ptáčky, a na dvorku si hoví ve slaměném křesle nějaká stará maminka; ale jsou patia obehnaná sladkými arkádami a dlážděná majolikou, kde zurčí fajánsová fontánka a prostírá své vějíře latania a chamaerops a klenou se předlouhé listy musy a kokosu a kentie a phoenixu z hustého lupení filodender, aralií, klívie a yukky a evonymu, jakož i kapradin, mesembrianthema, begónií a kamélií a všech jiných kadeřavých, zpeřených, šavlovitých a bujných lupenů ztraceného ráje. A to všechno je narovnáno v kořenáčích na dvorku jako dlaň a každý domek vás překvapí jako palác, když nahlédnete pěknou mříží do jeho patia, jež připomíná ráj a znamená domov.

Domov a rodina. Všude na světě jsou domy a příbytky, ale na dvou koncích Evropy si zřídili lidé domovy ve zvlášť plném, tradičním a poetickém smyslu. Jedno to místo je stará Anglie, zarostlá břečťanem, se svými krby a lenoškami a knihami; a druhé místo jsou Španěly s krásně zamřížovaným pohledem do království ženina, do života rodiny, do kvetoucího srdce domu. Ta palčivá a vlahá země nemá rodinného krbu; má rodinné patio, kde vidíte božím lidem do jejich pohovu, na jejich děti, na jejich denní svátek. A já se vsázím, že tady je dobře být ženou, neboť je korunována velikou slávou a vznešeností domácího patia v glórii palem, vavřínu a myrt. Věřím, že krása domova je zvláštní a mocnou oslavou ženy; že hlásá její řád, velebí její důstojnost a obklopuje její trůn. Tím nemyslím tebe, okatá muchacho, nýbrž tvou maminku, starou a vousatou dámu ve slaměném křesle, na jejíž počest toto píši.

GIRALDA

Giralda je poznávací znamení Sevilly; je tak vysoká, že ji je vidět odevšad. Bloudíte-li ve světě a spatříte-li vysoko nad střechami ochoz a věžičku Giraldy, dobrá, vězte, že jste v Seville, začez poděkujte dobrým džinům a všem svatým. Tedy Giralda je maurský minaret s křesťanskými zvony; je obetkána všemi krásami arabské ornamentiky a docela nahoře nese sochu Víry, zatímco dole je stavěna z římských a vizigótských kvádrů. Ono to je jako s celým Španělskem: má to římské základy, maurský přepych a katolický smysl. Tady nechal Řím jen málo své městské civilizace, ale zůstavil tu něco trvalejšího: latinského sedláka; to znamená latinský jazyk. A do toho provinciálního latinského venkova vpadla vysoce vypěstěná, přepychová, skoro dekadentní kultura maurská. Byla to svým způsobem paradoxní kultura: i ve svém nejvyšším zjemnění podržela nomádský ráz. Kde Mauři stavěli zámky a paláce, poznáte na nich původní obyvatele stanů. Maurské patio je sladká představa oázy; zurčivá fontánka na španělském dvorku podnes splňuje pouštní sen o studánkách chladivé vody; zahrádka v kořenáčích je zahrádka přenosná. Obyvatel stanu sbalí svůj dům a všechn svůj přepych, aby jej naložil na osly; proto jeho dům je z textilií a jeho přepych je filigránní. Jeho stan je jeho zámek; je vystlán veškerou slávou a okázalostí, ale je to okázalost, která se dá odnést na zádech; je tkaná a vyšívána a vázaná z kozí či beraní vlny. Paláce nomádů jsou z barevných nití; a maurská architektura podržela přejemnou krásu a plošnost tkaniny. I buduje takový Maur krajkové oblouky a vyšívání stropy a stěny obetkané ornamentikou. I když nemůže sbalit Giraldu a odnést ji na mezcích, obestře její stěny kobercovým vzorem a jemnou vazbou, jako by ji utkal a vyšil sedě na zkřížených nohou. A když pak latinský sedlák s vizigótským rytířem mečem a křížem vypudil orientálního kouzelníka, nezbavil se už nikdy toho bohatě tkaného snu; gotický estilo florido, renesanční estilo plateresco, barokní estilo churrigueresco, to je samé architektonické krumplování a vyšívání a filigránní pozamentérie a krajkoví, jež obestírá a snově zahaluje kamenné stěny a mění je v kouzelné, mihotavé drapérie. Vyhnul národ, ale jeho kultura žije. Tato nejkatoličtější země nikdy nepřestala být maurská. To všechno a mnoho jiných věcí byste viděli vlastníma očima na sevillské Giraldě.

A z Giraldy vidíte celou Sevillu, bílou a jasnou, až oči bolí, a růžovou plochými prejzovými střechami, protkanou fajánsovými báními a zvonice a cimbuřími, palmami a cypřišemi; a rovnou dole obrovský, skoro nestvůrný krov katedrály, erupci pilířů, fiál, vzpěrných oblouků, žeber a věžiček, a kolem dokola do nedohledna zelenou a zlatou rovinu Andalusie, jiskřící bělostí lidských domečků. Ale máte-li dobré oči, uvidíte ještě víc; uvidíte rodiny na dně patí, zahrádky na balkónech a terasách a plochých střechách, všude, kde se dá

postavit nějaký ten kořenáček, a ženy, jež zalévají květiny nebo bílí bělounkým vápnem bělostnou kostičku svého domu; jako by ten život nemyslíl na nic jiného než na svou krásu.

A když už máme před sebou celé město, vykonejme pouť na dvě místa zvláště ctihodná a vyzdobená vším dílem mistrným a oslavným. První je katedrála. Každá pravá katedrála má dvojí funkci. Předně je tak veliká, že přetrhává všechny svazky s lidskými příbytky; stojí mezi nimi jako posvátný slon mezi ovce, osamělá a cizorodá, boží útes trčící z lidského hemžení. A za druhé, jakmile do ní vejdete, je to jediný ohromný a volný prostor v útrobách města, rozloha větší než tržnice, větší než náměstí; z těch úzkých uliček, dvorků a komůrek domácího živobytí sem vstoupíte jako na vrchol hory; tyto klenby a pilíře prostor nezavírají, nýbrž rozpínají uchváceným rozmachem, prorážejí širý a vysoký otvor v tlačenci středověkého města. Tady si vydechni, duše; ve jménu božím si oddechni volně a úlevně.

Ale co je uvnitř, to už vám neřeknu. Alabastrové oltáře a nesmírné mříže a Kolumbův náhrobek, Murillo a řezby, zlato a vykládání, mramor a barok a retábula a pulpity a ještě mnoho katolických věcí, které jsem ani neviděl; neboť jsem se díval na to co je nad tím vším, na pět velkých a kolmých lodí, hotových transatlantiků božích, na toto vznešené loďstvo plující po třpytivé Seville; přes všechno umění a všechen kult nakupený v jeho bocích je tam ještě přemnoho volného a posvátného prostoru.

Druhé místo je ayuntamiento čili radnice. Ta v Seville je zevně celá vyšita reliéfy a římsami, festony a medailóny a girlandami, sloupky, karyatidami, erby a maskami; a uvnitř od stropu až dolů vystlaná řezbami a baldachýny, zlacením, fajánsí, štukem a veškerým postrojem, jaký dovedli vymyslet mistři všech cechů. Je to okázalé a skoro naivní, jak si taková obec dala na sobě záležet; jaksí to připomíná dobromyslnou důstojnost srdcového nebo kulového krále. Tyhle staré radnice mě vždycky dojímají důrazem, kterým hlásají slávu a skvělost obce; řekl bych, v nich si stará městská demokracie stavěla svůj vlastní trůn a vyzdobila jej jako oltář; jako sídlo královské.

Tak vida, zmůže-li se dnešní demokracie na nějaký palác, je to banka nebo obchodní dům. V dobách méně pokročilých to býval chrám a radnice.

ALCÁZAR

Zvenčí je to středověká, zubatá zeď z holých kvádrů; ale uvnitř to je maurský zámek popsáný verši z koránu a vystlaný od paty až po štít všemi neuvěřitelnými kejklady a kouzly

Orientu. Vězte, že tento zámek z Tisíce a jedné noci postavili maurští architekti pro křesťanské krále. Psalo se roku 1248 (abych to řekl stylem historických románů), když křesťanský král Ferdinand na den svatého Klimenta vstoupil do dobyté maurské Sevilly; ale k tomuto křesťanskému skutku mu pomohl nějaký Ibn al Ahmar, sultán granadský, z čehož je zřejmo, že odjakživa mívalo náboženství kontrakt s politikou. Načež křesťanský král vypudil ze Sevilly tři sta tisíc peklu zapsaných musulmanů z důvodů zajisté náboženských a osvětových; ale ještě celých tři sta let potom stavěli maurští mistři pro křesťanské krále a hidalgy jejich paláce a popsali jejich stěny svou subtilní ornamentikou a kufickými sůrami z koránu. Což vrhá zvláštní přísvit na staletý boj křesťanů s Maury.

A kdybych už musel slovy vylíčit patia, síně a komnaty Alcázarů, dal bych se do toho jako zedník; navezl bych si nejdříve materiál, jako kámen a majoliku, štuk, mramor a vzácná dřeva, a celé řady nejkrásnějších slov na mísení slohové malty; pak bych po zednicku začal odzdola, od fajánsových podlah; na to bych postavil tenké mramorové sloupky, dávaje si záležet na jejich patkách a hlavicích, ale obzvláštní péči bych věnoval stěnám vyloženým přepěknými majolikovými dlaždicemi, potaženým krajkovou štukaturou, barveným veškerou polychromií něžnou a mihotavou, prolamovaným okny, arkádami, ažúrami, loubími, ajimezy a galériemi podle ušlechtilého řádu podkovy, lomeného oblouku, kruhu a laloku; načež bych nad vším tím rozklenul klenbičky a stropy ze stalaktitů, štukových krajků a sítí, hvězdic, kazet, fajánsů, zlata, barviček a vyřezávání, a vykonav toto vše bych se zastyděl za svou hrubou a fušerskou práci; neboť tak se to nedá popsat.

Vemte si raději kaleidoskop a točte jím, až vám půjde hlava kolem z té nekonečné geometrie; dívejte se na čerění vody, až vám budou smysly přecházet; opijte se hašišem, až se vám celý svět změní v obrazce, jež se bez konce mění a prostupují; přidejte k tomu vše, co je opojné, halucinované, opalizující a rozkošnické; vše, co obestírá smysly; vše, co se podobá krajkům a brokátu, filigránu a šperkům, pokladu Ali Babově, drahocenným tkaninám, krápníkovému dómu a pouhému snu; a toto vše měňavé, fantastické a skoro nepřičetné najednou pročísněte řádem nesmírně ladným, líbezným a přísným, tichou a kontemplativní kázní, jakousi snivou a moudrou odříkavostí, jež rozestírá ty pohádkové poklady v plochu téměř nehmotnou a neskutečnou, vznášející se na lehýnkých arkádách. Ten nevýslovný přepych je tak ve své ploše odhmotněn, že se stává skoro už jen vidinou promítnutou na stěny. Jak hmotné, hrubé a těžké, spíš hmatové než optické je naše umění proti těmto podivným Maurům; my zrovna oběma rukama držíme a vyhmatáváme to, co se nám líbí; hmatáme to silně a brutálně jako své vlastnictví. Bůhví jaká odpoutanost, jaká strašná orientální spirituálnost vedla maurské architekty k tomuhle čistě optickému čarování, k těm snovým,

nehmotným stavbám, utkaným z krajek, třpytů, ažúr a kaleidoskopických obrazců; toto naprosto světské, smyslné, rozkošnické umění zrušilo samu hmotu a změnilo ji v kouzelný závoj. Život je sen. A pak už člověk chápe, že latinský sedlák a římský křesťan museli smést tuhle příliš zjemnělou a ornamentální rasu. Evropská hmotnost a tragičnost musela převážít zduchovělý senzualismus jedné z nejušlechtilejších kultur.

Ostatně docela krátce řečeno, rozdíl evropských staveb a mudejarské architektury je už v tom, že gotika, ba i barok jsou stavěny pro diváky, kteří stojí nebo klečí, kdežto maurská architektura byla patrně budována pro duchovní sybarity, kteří ležíce na zádech se kochali těmi čarovnými oblouky, stropy, frýzky a nekonečnou arabeskní ornamentací, jež se jim klenula nad hlavou za účelem nevyčerpatelné a snivé kontemplace.

A zničehonic se do těch fantastických, něžných patíí, uzavřených v ozubené zdi, snese hejno bílých holubů; tu si skoro s úžasem uvědomíte pravý smysl tohoto kouzelného tektonického řádu; je to absolutní lyrika.

JARDINES

– Zahrady Alcázarů jsou svým způsobem typické pro španělské zahrady; je tam sice ledacos, co není nikde jinde, například baños čili klenutá koupací síň doni Marie de Padilla, milenky křesťanského krále Petra Ukutného. Práví se, že tehdejší zdvořilost žádala, aby dvorští kavalíři pili vodu z její koupele; ale já tomu nevěřím, protože jsem viděl málokterého caballera v Seville pít vodu.

Tedy pokusil jsem se nakreslit z paměti, jak vypadá taková španělská zahrada; ale protože se mi to nevešlo na jeden lístek papíru, musel jsem to nakreslit natřikrát.

1. Španělská zahrada pozůstává především z cypřišů, stříhaných zimostrážů, myrt, ptačího zobu, vavříků, cesmínů, laurocerasu, zimolezu a takových těch všelikých tvarovaných keřů, pyramid a koulí, ze kterých tu jsou vystříhány, vyvázány a vyformovány špalíry, aleje a chodby, klenby a oblouky, zelené hradby, zídky a obruby, plůtky, okna, kulisy a labyrinty a celá umná, geometrická architektura staré a přísné zahradnické školy; a v této slunné zemi člověk pochopí, že to vlastně není zahrada z vegetace, nýbrž zahrada ze stínu.

2. Za druhé španělská zahrada pozůstává především z dlaždiček, cihel a glazur, z majolikových schodišť, fajánsových zídek, rondelů a sedátek; dále z majolikových nádrží, fontánek, cisteren, vodopádů, vodotrysků a stružek zurčících běhutou vodičkou; z fajánsových

pavilónů, altánů, pergol a balustrád; přičemž řečená majolika je co nejpěkněji černě a bíle šachovaná, síťovaná, pruhovaná, vzorkovaná nebo malovaná okrem, indigem a benátskou červení; a v tomto fajánsovém světě jsou nastaveny samé kořenáče: kořenáče s kaméliemi, fíkusy, azalkami, abutillony, begóniemi a coleusy, chryzantémami a astery; celé aleje a skupiny pěkně vypálených kořenáčů; kořenáče na zemi, na roubení studánek, na terasách i na schodech.

3. Za třetí pak španělská zahrada pozůstává především z nejbujnější vegetační džungle, z tropického porostu, ze kterého tryskají palmy, cedry a platany zarostlé liánami bougainvilleí, klematisů, aristolochií, bignonií, dále takových velkolistých šlahounů s květy podobnými svlačci, kterážto rostlina zde sluje „campanilla“, jiných šlahounů kvetoucích jako durman, které také říkají „campanilla“, a jiné pnoucí rostliny, kvetoucí jako ohromný klematis a zvané rovněž „campanilla“; dále z dracén a datlovníků, chamaeropsů, akácií, fénixů, a proboha, jak já mám vědět, jak se to všechno jmenuje! Kdybyste věděli, jaké to má listy! Listy lesklé a kožnaté, zpeřené jako pštrosí péra, vytasené jako palaše, vlající jako korouhve; říkám vám, oděla-li se Eva kterýmkoliv z těchto lupenů, nebylo to ze studu, nýbrž z parádivosti a přepychu. V tom rajském pralese není místa pro kvítek či travičku; možná že tady pěstují trávu jen v květináčích.

To troje jsem vám nakreslil na třech obrázcích; ale ve skutečnosti to všechno tu roste najednou, což ovšem nakreslit nejde. Španělská zahrada je současně stříhaná zahradní architektura prostoupená fajánsovými fontánkami, terasami, rondely a schůdky, posetá květináči, prorostlá palmovými džunglemi a liánami; a to všechno se vejde někdy na hotovou dlaň půdy protkanou vodomety a stružkami; jakživ jsem neviděl zahrady tak úžasně soustředěné a umocněné jako ve Španělsku. Anglický park je zušlechtěná krajina; španělská zahrada je umělý ráj. Francouzský park je monumentální stavba; španělská zahrada je intimní sen. V těch sladkých koutech stínu, zurčící vodičky, chladivé majoliky, opojné vůně a tropického lupení je podnes slyšet tiché kročeje jiné, požívačnější rasy; i tudy prošli Mauři.

MANTILLAS

Vše, co následuje, budiž řečeno ke cti a chvále Sevillanek. Jsou drobné a černé, černovlasé, černých a klouzavých očí a většinou v černých šatech; mají drobné ruce a nohy, jak žádá stará rytířská lyrika, a vypadají, jako by šly právě ke zpovědi, to jest posvátně a trochu hříšnický.

Ale co jim dodává zvláštní slávy a důstojnosti, je peineta, vysoký hřeben ze želvoviny., korunující každou Sevillanku; hřeben bohatý a triumfální, podobný koruně nebo gloriole. Tato důmyslná nástavba mění každou černou chiquitu ve vysokou a vznešenou dámu; s takovou věcí na hlavě je nutno jít pyšně, nést hlavu jako svátost a mrskat jenom očima, což tedy Sevillanky činí.

Druhá a ještě větší sláva Sevillanek je mantila, krajkový přehoz vržený přes onen královský hřeben; mantila černá nebo bílá, podobná závoji musulmanek, kápi kajicníkův, mitře velekněze a přilbě dobyvatele; mantila, jež slouží tomu, aby ženu zároveň korunovala, zastírala a nechala ji prosvítat způsobem nejsvůdnějším. Jakživ jsem neviděl na ženských nic důstojnějšího a rafinovanějšího, než je tato kombinace kláštera, harému a závoje milostnice.

Ale dovolte, abych se zastavil a velebil ženy sevillské. Jakého sebevědomí, jaké národní hrdosti je třeba k tomu, aby tyto černé chuly daly přednost obřadné a starodávné peinetě a mantile před všemi svody světové módy. Sevilla není žádná vesnice; Sevilla je veselé a bohaté město, jehož sám vzduch je milostný; drží-li se Sevillanky své mantily, je to předně ovšem proto, že jim sluší, a za druhé proto, že chtějí být naprosto Španělkami v celé jejich starodávné cti; ale hlavně jim to sluší.

Není-li Sevillanka korunována, je aspoň ověncena; má nad uchem v černých vlasech celou kytici nebo aspoň rudou růži, kamélii nebo květ oleandru; a přes ramena a paže má přehozen hedvábný šátek s velkými vyšitými růžemi, těžkými třásněmi a uzlem na prsou; nebo mantón de Manila, což je takový velký hedvábný plášť, šátek či ornát posetý vyšívanými růžemi a třásněmi, ale to se musí umět nosit. To se tak nějak řádně přehodí přes ramena a plece, pak se to těsně přitáhne, ruka se dá v bok, vypne se zadeček a dole se cvaká dřevěnými podpatky; jak říkám, nosit správně mantón je veliké taneční umění.

Měl jsem dojem, že španělské ženy si dovedly uchovat dvě veliká ženská privilegia: nevolnictví a úctu. Španělka je střežena jako poklad; po klekání nepotkáte děvče na ulici, ba viděl jsem i lehké holky provázené dueňami, patrně na ochranu jejich cti. Slyšel jsem, že každý mužský člen rodiny od vzdáleného prastrýce až po vnuka má právo a povinnost bdít takříkajíc s mečem v ruce nad panenskou ctí svých sester, sestřenek a ostatních příbuzných. Zajisté je v tom tak trochu duch harému; ale zároveň je v tom veliká úcta k zvláštnímu důstojenství ženy. Zatímco muž se honosí svou hodností rytíře a ochránce, je dána ženě sláva a prestiž střeženého pokladu; čímž tedy obě strany, co se týče cti, přijdou na svůj účet.

Ale on je to opravdu pěkný národ: mládenci v andaluských širácích, dámy v mantilách, děvčata s kytkou za uchem a černými kukadly v koutku cudných víček; jak si to tanečně nesou, vypjatí jako holubi, jak se sobě dvoří, co vášně a decence je v jejich věčných

námluvách! A sám život je tu zvučný, ale bez vřavy; v celých Španělich jsem neslyšel jedinou hádku nebo hrubé slovo, snad proto, že hádka znamená nůž. To my na severu se hádáme pořád, protože se neoháníme nožem; nezlobte se na mne, ale já vám neřeknu, co z toho dvojího je společensky vyšší.

TRIANA

Triana je cikánské a dělnické barrio Sevilly na druhém břehu Guadalquiviru; krom toho triana je zvláštní druh tance, jakož i svého druhu písnička, podobně jako granadinas jsou typické písně z Granady, murcianas z Murcie, valencianas z Valencie, cartageneras z Cartageny a malagueñas z Málagy. Představte si, že by Žižkov měl svůj vlastní tanec a Dejvice svou národní poezii; že by se Hradec Králové ostře lišil svým hudebním folklórem od Pardubic a že by se třeba Čáslav vyznačovala tancem zvláště ohnivým a fantastickým. Pokud vím, dosud se Čáslav na takové poslání nezmohla.

To se rozumí, že jsem se běžel podívat na cikány v Trianě; byl nedělní večer a já čekal, že tam budou gitanas tančit na každém rohu za zvuku tamburín, že mne vlákají do svého tábora a že se mně stane něco hrozného; i odevzdal jsem se svému osudu a pustil jsem se do Triany. Nestalo se docela nic: ne že by tam nebyli cikáni a cikánky, je jich tam plno, ale není tam žádný tábor; jsou tam jen malé domečky s čistými patii, kde je opravdu cikánská spousta dětí, kojící maminky, děvčata mandlových očí s rudým květem v modročerných vlasech, štíhlí cikáni s růží v zubech, pokojný nedělní lid hovící si na zápraží; i hověl jsem si mezi nimi a vrhal jsem mandlové pohledy po zdejších děvčatech. Podávám o nich svědectví, že jsou z velké části čistého a krásného indického typu, jiné drobet kosooké, olivové pleti a silných zubů; a že se prohýbají v kříži ještě pružněji než děvčata v Seville. To vám musí postačit; mně to stačilo také ve vlahé noci trianské.

A že jsem byl tak spokojen s málem, odměnil mě bůh trianský celou romerií. Najednou to začalo zdálky řehnat kastanětami, a uličkou Triany, vlečen voly, plul vysoký vůz ověšený věnci a spoustou tylových záclonek, nebes, kanýrů, volánek, drapérií, závojų a všelijakých jiných faldíček, a ta bělostná korba byla uvnitř plná děvčat, jež klapala kastaňuelami a zpívala z plna hrdla, jako se ve Španělich zpívá. Bůh mi buď svědkem, ale ten nastlaný vůz, ozářený červeným lampiónem, vypadal divně a rozkošně jako svatební postel plná děvčat. Jedna po druhé spustila hlasitou seguidillu, zatímco ostatní do taktu cvakaly kastanětami, tleskaly do

dlaní a ječely. A za druhým rohem plula jiná taková korba s nákladem nastrojených, křičících a klapajících děvčat. A kočár tažený pětispřežím oslů a mezků, řízený caballero v andaluském sombrero. A jiní caballeři na tančících koních. Ptal jsem se místního lidu, co to znamená; řekli, že je to *vuelta de la romería*, sabe? Tedy abyste věděli, *romería* je taková pouť k nějakému svatému v okolí, kam se schází a sjíždí sevillský lid, zejména lid obojího pohlaví; a ta děvčata mají na sukních široké kanýry či jak se to jmenuje a čimčarují jako vůz plný vrabců.

A když se ta veselá *romería* za řetánání kastanět ztrácela v ulicích trianských, zjevilo se mi krajinné tajemství *kastañuel*: připomínajít zároveň tlukot slavičí, cvrčení cikád a tikot oslích kopýtek na dlažbě.

CORRIDA

Náhodou zatímco toto píši, vlezla si mi na klín kočka a přede z plna hrdla. Tedy přiznám se, ačkoliv mi to zvíře vlastně překáží a nemohu se ho zbavit, že bych jaksí nebyl s to je usmrtit kopím ani espadou, pěšky ani a caballo. Pročež nepovažujte mne za krvežíznivce ani surovce, ačkoliv jsem se díval na porážku šesti býků a odešel jsem teprve při sedmém, a to ještě ne tak z důvodů morálních, jako spíš proto, že mne to začalo nudit. Byla to zčásti špatná *corrida*; zejména myslím, že ti býci měli příliš tuhý život.

Chcete-li to vědět, mé pocity při býčích zápasech byly hodně smíšené; byly tam úžasné okamžiky, na které nikdy nezapomenu, a trapné chvíle, kdy bych se byl raději propadl. Ze všeho nejkrásnější je ovšem slavnostní vstup zápasníků do arény; ale to byste museli vidět ten žlutý písek pod modrou oblohou, kruhovou plaza de toros, nacvoknutou lidmi, do toho zablýskají fanfáry a do arény vjedou vyšívaní alguacilové, za nimi vstupují ve třpytivých kazajkách a zlatem posítych pláštích, třírohých kloboučkách a krátkých hedvábných kalhotách matadoři, espadové, banderilleros a picadores na svých herkách a chulos a čtyřspřeží mezků, ověšených rolníčkami; a všichni jdou tak vznešeně a tanečně, že v žádné opeře světa si neumí sbor tak vykračovat.

Ale toho dne bylo na programu něco mimořádného: soutěž „*frente a frente*”, čelem v čelo dvou matadorů sólistů, kteří udržují starou tradici aristokratické *corridy* na koni. Byl to córdobský kapitán jízdy Don Antonio Cañero, oblečený *á la andaluza*, a portugalský rejoneador Joao Branco Nuncio v modrých rokokových šatech. Nejdřív vtančil do arény na

andaluském hřebci Don Antonio, rytířsky pozdravil infantku a prezidenta, vykroužil koněm i sombrerem pozdrav celému světu; a pak se rozletěla vrata a do arény se vřítíl černý balík svalů, býček s hrudí a šíjí jako balvan, zarazil se oslněn sluneční výhní, šlehl oháňkou a s jakousi veselostí se rozběhl za jediným nepřítelem, jenž s tenkým kopíčkem v ruce ho čekal na koni uprostřed arény. Rád bych vám líčil krok za krokem, co následovalo; ale kde bych nabral slov pro tento tanec býka, koně a jezdce? Krásný je takový bojovný býček, když stojí frkaje, lesklý jako asfalt, vulkanické zvíře, jež předtím do nepříčetnosti rozzuřili v kleci; teď stanul, nohy zaryty do země, a hledá plamennýma očima soka, kterého by rozdrtil. A tu k němu tančí zdobným, parádním krokem kůň, kroutí se v bocích jako bailarinka, nadnáší se na svých pružinkách; smolně černý balvan svalstva se zavlní a vyrazí děsným útokem, rohy až u země, s razancí projektilu a nečekanou pružností gumové masy. Přiznám se, že v tu vteřinu mně úzkostí zvlhly dlaně, jako kdysi, když mi na horách ujela noha. Byla to právě jen vteřina; dva skoky, a tančící kůň decentním klusem, vysoko zvedaje nožky, krouží za kostnatým zadkem býkovým. Aplaus, který vypukl jako palba, zarazil gumový tank v urputném rozběhu; zdá se, že to býčka dožralo; švihl ohonem a rozběhl se poklusem za koněm. Jenže býkova taktika je útok v přímé čáře; taktika koně a jezdce je kroužit v obloucích. Býk s rohy dopředu se řítí, aby strašlivým úderem nabral a přemetl nepřítele; najednou se užasle a trochu pitomě zarazí, když před sebou nemá nic než prázdnou arénu. Ale jeho taktika není jen nabodnout, nýbrž i trhat hrozným příčným šklubnutím; i jeho překotný útok se někdy zaklikatí náhlým zvratem v bok, rovnou proti slabinám koně; a já vám neřeknu, je-li to kůň nebo jezdec, kdo dřív uhádne jeho úskočný obrat, ale já křičel a tleskal nesmírnou úlevou, když v nejbližší vteřině vytácel krásný kůň své piruety o pět metrů dál. Myslím, že i kůň do té hry vkládá své srdce i nervy, protože vždycky po pěti minutách odklusá rejoneador za bariéru a vrací se na novém koni.

Tedy ten tanec je tak krásný a vzrušující, že bych málem zapomněl říci, že se při něm zabíjí; abych pravdu řekl, já na to zprvu zapomněl i v aréně. Viděl jsem sice, jak se při jednom rozběhu rejoneador opřel svou lanzou o býkovu šíji, ale býček se jen otřepal a klusal dál; vypadalo to jako hra. Druhá lanza zůstala trčet v šíji, třesouc se, jako když se vám držátko s pérem zabodne do podlahy. Býk zoufale hledí setřást tu věc, která se mu zakousla do krku, pohazuje hlavou, vzpíná se; ale oštěp příliš dobře sedí v tom metrákovém svalstvu. Tu stane býček, hrabe nohama v písku, jako by se zarýt chtěl, a řve bolestí a hněvem; z tlamy mu kanou sliny, snad je to býčí pláč. Ale tu se již před ním plavně a lehýnce nadnáší kůň s nepřítelem. Raněný býk přestane bučet, zafrká, nahrbí se a vyrazí zběsilým útokem. Zavřel jsem oči, protože jsem čekal, že z toho bude jediný chumel nohou a těl drcených a trhaných v

písku arény. Když jsem otevřel oči, stál býk se vztyčenou hlavou, v šíji se mu houpala zlomená lanza a proti němu baletním krokem přešlapuje kůň; jen na jeho sklopených uších je vidět hrůzu. Jaké statečné srdce má ten koník; jaká odvaha, jaká elegance je v tom pěkném jezdcí, jenž řídí koně koleny, vrývá se očima do očí býkových; ale jaký nádherný a přirozený hrdina je ten býček, který dovede plakat, ale nedovede ustoupit! Koně řídí člověk a člověka ctižádost; ale býk nechce nic než být sám v té aréně: kdo se postaví mezi mne a všechny krávy světa? Hle, už sklání čelo a znovu se rozbíhá celou svou strašnou tíhou proti tomu jedinému sokovi, který křepčí po aréně; valí se jako balvan, ale jsou vteřiny, kdy šlachy jeho noh náhle mátožně povolí. Kolísá? Ne, to nic není; jen kupředu! hurá za býčí čest! Vtom sjela třetí lanza jako blesk. Býček klopýtl a vzchopil se; užuž mu nabíhají svaly k novému rozběhu, ale náhle si skoro pokojně lehl jako přežvykující kráva. Jezdec na koni krouží kolem odpočívajícího bojovníka. Teď se býk napřímil, jako by chtěl vyskočit, ale jaksi si to rozmyslil: nu, ještě chvilenu poležím. Tu se jezdec zatočil s koněm dokolečka a odklusal z arény za bubnové palby potlesku a křiku. Býk položil hlavu na zem: jen chvilku, jen okamžik klidu – Vtom jeho tělo povolilo a zase se napjalo, nohy se toporně natáhly a divně, skoro nepřirozeně trčí z černé kupy jeho těla. Rigor mortis. Z protější brány, řinčíc rolničkami, vybíhá spřežení mezků; za několik vteřin už tryskem za práskání bičů vlekou mrtvého a těžkého býka pískem arény.

Nuže, nezatajil jsem vám nic z toho, jak to vypadá. Je to krásné, nebo kruté? Já nevím; co jsem viděl, bylo spíš překrásné; a myslím-li na to nyní – Bylo by lépe, aby ten statečný, ušlechtilý býček posel na jatkách ranou palice do hlavy? Bylo by to lidštější, než aby takto zahynul v boji, jak se sluší na jeho vášnivé a bojovné srdce? Já tedy nevím; ale bylo mi úlevou, když jsem se mohl chvíli dívat do prázdné, ohnivě žluté arény pod modrým nebem uprostřed hlučících a nadšených lidí.

Nyní přicválal do toho kruhu modrý a třpytivý Portugalec, tryskem obejel arénu, zatočil se, zdravil kloboučkem; jeho koníček byl ještě tanečnější a ještě krásněji zvedal nožky po regulích vysoké školy jezdecké. Černý býk, který se vyřítíl z vrat, byl bestie zlomyslná a zarputilá; stál nahrben, s rohy připravenými k výpadu, ale nedal se vylákat k rozběhu; teprve když třesoucí se koník přešlapoval několik kroků od něho, vyrazil jako vymrštěn katapultem. Byl si tak jist svou věcí, že na místě, kde čekal náraz na hrud' koně, div neudělal přemet; ale v téže vteřině, kdy se uvedla v pohyb jeho černá masa, vytryskl kůň, obrácen koleny jezdce, jako šíp z tětiny a letěl, v nejprudším trysku se obrátil a krokem gavoty klusal zpět k funicímu býkovi. Jakživ jsem neviděl takového jezdce, tak dokonale spojeného s koněm; jezdce, který se v sedle nepohne při trysku ani skoku, který obrátí koně ve zlomku vteřiny, zarazí jej,

vymrští jej, převede jej z galopu ve vysoký krok, překrok a nevím ani, jak se ty baletní kejkle jmenují; a přitom drží uzdu lehýnce v jedné ruce, jako by to pavučina byla, zatímco v druhé číhá vražedné žahadlo lanzy. Ale teď si vemte, že takový ekvitační tanec provádí ten rokokový panáček před rohy rozzuřeného býka – pravda, v tomto případě byly hroty rohů pojištěny mosaznými kuličkami; že prchá, odskakuje a doráží, odletí jako šíp a vrací se jako z gumy, v letu žihne býka kopím, zlomí dřevec a bezbranný, pronásledován supějící bestií, cválá k bariéře pro novou lanzu. Tři kopí zasadil v trysku a pak, nestaraje se dále o býka, odtančil z arény; řvoucí zvíře muselo ještě dostat meč a nakonec je puntillero ubodal dýkou. Což byla ošklivá řezničina.

Třetí býk patřil oběma konkurentům. První kopí měl Portugalec; zatímco si pohrával před nekrytými rohy býka, přešlapoval Andalusan na svém hřebečkovi, připraven přiskočit do hry. Ale s třetím býkem nebyly špásy; bojovný a fantasticky rychlý, nepřestal útočit od okamžiku, kdy v oblacích prachu a písku vrazil do arény. Rozběh následoval za rozběhem; ten býček byl rychlejší než koně a proháněl svého jezdce po celé aréně; a najednou si to nabral proti čekajícímu Andalusanovi. Andalusan obrací koně a prchá; býček paličatě za ním a dohání ho. To je okamžik, kdy rejoneador na záchranu sebe i koně nasadí kopí, aby býka zarazil; avšak první lanza náleží Portugalci. Andalusan sklání napřažené kopí, nevím jakým napětím síly strhne koně stranou a uhání pryč za nesmírného potlesku a křiku; neboť něco takového dovedou Španělé ocenit. Portugalec převezme svého býčka a vede jej tryskem za sebou; v letu nasadí lanzu, ale býk jen trhne hlavou a kopí letí daleko do písku. Nyní je řada na Španělovi; převezme býka a hledí ho unavit tím, že se nechává honit po celé aréně. Zatím se Don Joao vrací na novém koni a přihlíží. Zdá se, jako by tenhle býček měl svou strategii: žene Andalusana k bariéře, útoče na jeho levý bok. Najednou obecenstvo vzrušeně povstává, býk užuž dohání jezdce z nekryté levice; tu vyrazil modrý rokokový panáček rovnou proti býkovi, kůň se vzepjal a odskočil, býk trhá hlavou po novém odpůrci, který couvá; ale vtom už Andalusan otočil koně a vetkl svou lanzu do býčí šíje jako nůž do hroudy másla. V tu chvíli lidé vstali a křičeli nadšením; a já, který nikdy, ani v literatuře nemám rád hru se smrtí, neboť smrt není špás ani podívaná, já měl nějak sevřené hrdlo; jistě hrůzou, to se rozumí, ale myslím, že také obdivem. Poprvé v životě jsem viděl rytířství, jak stojí v knize psáno: se zbraní v ruce, tváří v tvář smrti, s nasazením života pro čest hry. Lidi, nemohu si pomoci: něco na tom je; něco velikého a krásného.

Ale ani třetí kopí neskončilo toho fanatického býčka; zas musel přiskočit člověk s dýkou – a pak přišli lidé a uhrabali arénu, jež ležela čistá a žlutá v modré neděli sevillské.

LIDIA ORDINARIA

Druhá část corridy byl zápas v obyčejném stylu, jenž je dramatičtější, ale také trapnější. Nechci podle něho soudit býčí zápasy, protože to nebyl šťastný den. Hned první býk, když dostal banderilly, se rozzuřil a tvrdošíjně útočil; ale křičící publikum nechtělo, aby byl nejprve „unaven“, i třeskly fanfáry, aréna se vyprázdnila a zlatem sršící espada Palmeño šel estokovat býčka. Avšak zvíře bylo ještě příliš rychlé; při prvním rozběhu nabodlo Palmeňu v tříselech, přehodilo ho obloukem přes hlavu a hnalo se k jeho bezvládnému tělu. Viděl jsem předtím, jak rozvášněný býk trhal a rozdupával pohozený plášť. Byla to chvíle, kdy se mně opravdu zastavilo srdce. V tom okamžiku tu byl torero s pláštěm a vrhl se rovnou na rohy býkovy, zakryl mu pláštěnkou oči a vedl útočícího býka za sebou; zatím dva chulové zvedli nešťastného Palmeňu a cvalem ho odnesli, krásného i ve mdlobách. „Pronóstico reservado,” psaly den nato noviny o jeho zranění.

Nuže, kdybych byl odešel po této události, byl bych si odnášel jeden z největších dojmů života: jak bezejmenný chulo, jehož jméno noviny neuvedou, nastavuje své břicho rohům býkovým, aby jej odvedl od raněného matadora; jak bez váhání na sebe strhuje zběsile útočícího býka a v poslední vteřině se taktak vyhne odskokem; a už je tu jiný torero a poutá pláštěm býka na sebe, aby si ten první muž mohl zlatě krumplovaným rukávem setřít z čela pot. Pak oba bezejmenní ustoupili stranou a nový espada s mečem v ruce nastupuje místo raněného mistra.

Matador sobresaliente byl muž dlouhé a smutné tváře; byl zřejmě nepopulární a přejímal býka, jakému se říká zločinec. Od té chvíle se corrida zvrhla ve strašnou řezničinu, kdy zdivočelé publikum křikem a pískáním vrhalo neoblíbeného espadu přímo na rohy divokého zvířete; i šel ten muž se zaťatými zuby jako na smrt a rukou přece jen nejistou estokoval býka. Býk mu vytrhl meč, který zůstal tkvět v ráně klátě se. Nový křik odporu. Toreři běží zaměstnat býka pláští. Dav je zahání zuřivým křikem: chce rytířskou smrt pro býka, děj se co děj. Bledý matador jde znovu s mečem a muletou zabíjet podle pravidel hry; avšak býk se zaberanil a stojí se vztyčenou hlavou, se šíjí zježenou banderillami a jakoby přehozenou pláštěm krve. Espada mu sklání hlavu hrotem meče, aby mu mohl proklát plece, ale býk stojí a bučí jako kráva. Torerové házejí pláště na banderilly zatknuté v jeho šíji, aby ho nová zjitřená bolest vypáčila z toho nehybného vzdoru; ale býk řve, močí bolestí a hrabe nohama, jako by se chtěl v zemi skrýt. Konečně mu matador skloní hlavu k zemi a estokuje nehybné zvíře; ale ani tato rána není poslední, i vrhá se puntillero jako kolčava na šíji býkovu a ubodá ho dýkou. Za vzteklého smíchu a pokřiku dvaceti tisíc lidí odchází čahoun matador, celý jiskřící zlatem, s tuhým černým drdůlkem vlasů v týle, jak káže tradice; má hluboce zapadlé

oči upřené k zemi. Nikdo mu nepodá ruku za bariérou; a tento odsouzený muž má ještě porážet tři býky.

A znovu se rozvíjí celá corrida ve své jiskrné kráse a hrůze, podobné těžkému snu. Znovu se zatřpytí toreros ve zlatých pelerínkách a kazajkách, vjedou zlatí picadores na ubohých herkách se zavázanýma očima, aby na svých místech vyčkali býčka, kterého zatím zaměstnávají torerové svými plášti, skoky a úniky. Je drobný, ale prudký jako vzteklá kočka. Toreři ho lákají k picadorovi, který napřahuje svou dlouhou píku, zatímco jeho herka se zavázanýma očima se třese strachem a chtěla by se vzpínat, kdyby to ještě dovedla. Tedy tenhle býk si dal říci a chutě se vyřítí rovnou na picadora; narazil šíjí na dřevec, divže nevyhodil picadora ze sedla, ale jen se otřepal, žene se tryskem dál, nabere kostnatou kobylu i s jezdcem na rohy a mrští je na prkna bariéry. Dnes už na rozkaz diktátora musí mít picadorova herka břicho a hrud' kryté žíněnkou, takže býk ji obyčejně vyhodí a porazí, ale zřídka jí roztrhne bok, jako se stávalo dřív; přesto epizoda picadorů je surová a hloupá; slyšte, to není slušné, dívat se, jak se ten zedřený valach křečovitě bojí, vléci ho, aby podstoupil děsný býčí náraz, pak ho postavit na nohy a ještě jednou ho hnát proti býkovým rohům; neboť od těch dvou picadorů musí býk dostat tři hluboké rány tupým kopím, aby ztratil trochu krve a byl „castigado”. Boj může být krásný; ale strach, lidí, strach zvířete stejně jako strach člověka je zoufalá a ponižující podívaná. A když se kůň, jezdec a kopí zmítá v jedné hromadě, přiskočí torerové se svými plášti a odvedou za sebou supějícího býčka, který vždycky tuto první srážku vyhraje – za cenu ošklivé rány mezi lopatkami.

Pak picadores odklusají, býk se chvíli vzteká proti červeným hedvábným podšívčkám plášťů a do arény vběhnou klusem banderilleros. Jsou pokud možno ještě třpytivější než ti druzí a mají v rukou tenká kopíčka či spíše dlouhé dřevěné šípy, vyzdobené papírovými manžetami a fábory, křepčí před býkem, spílají mu, mávají rukama a rozbíhají se proti němu, aby ho přiměli k slepému, razantnímu útoku se skloněnou hlavou a šíjí vypnutou. Ve chvíli, kdy býk vyráží, stoupne si banderillero na špičky, prohnutý jako luk, a s namířenými banderillami ve vysoko vztyčených rukou čeká. Nemohu si pomoci, ale ten lehký, taneční postoj člověka proti běsnícímu zvířeti je překrásný. V posledním zlomku vteřiny sjedou obě banderilly jako blesk, banderillero odskočí a odbíhá poklusem, zatímco býk se snaží fantastickými skoky setřást dva oštěpy, které se mu houpají v šíji. Za chvíli má vetknutý druhý pár ofábořených banderill, a lehkonožý banderillero se zachraňuje skokem přes bariéru. Nyní již býk silně krvácí, jeho ohromná šíje je zalita celými plástvemi krve; s těmi trčícími banderillami připomíná sedmibolestné Srdce Panny Marie.

A znovu přiběhnou chulos, aby býka zároveň dráždili i unavili svými plášti; neboť býk nesmí zflegmatictět. Mávají před ním červenou podšívkou; býk se slepě rozbíhá proti větší ploše, to jest proti plášti, a torero jen krůčkem uhýbá jeho rohům. Ale tenhle býček se pokusil obveselit dav; rozběhl se proti torerům tak čile a výbojně, že všichni jako blechy naskákali přes bariéru. Tu býček jen šlehl oháňkou, jediným skokem se přehoupl přes bariéru za nimi a honil je v uličce mezi bariérou a publikem. Celý personál corridy se úprkem zachránil do arény; býček vítězně proklusal uličkou a vrátil se do arény, pyšně švihaje ocasem; a novým rozběhem vrhl všechno živé za bariéru. Nyní byl sám pánem arény a dal to na sobě vidět; zdálo se, že vyzývá celý amfiteátr k ovacím. Znovu vyskočili chulos, aby ho trochu utahali. Dav vypukl v řev; chtěl vrhnout espada na zvíře v plné nádherné síle. Zlatem jiskřící espada se zapadlými očima a sevřenými rty stanul před prezidentovou lóží, rudou muletu v levici a skloněný meč v pravé ruce; bylo vidět, že je mu vše jedno; čekal na pokyn, ale prezident váhal. Toreros obskakovali býčka, který je proháněl na hrotech rohů. Dav hrozivě vstával a křičel. Čekající espada sklonil hlavu s černým drdůlkem a předseda pokynul; tu zazněly fanfáry, aréna se v mžiku vyprázdnila a espada vztyčeným mečem, s nehnutou tváří zaslíbil býkovu smrt. Pak sám, mávaje muletou, vešel do arény proti býkovi.

Nebyla to dobrá corrida. Espada riskoval život s odvahou poněkud zoufalou; ale býk mu ani nedal příležitost k estokádě a proháněl ho po písku; odnesl mu na rohách muletu a hnal před sebou nekrytého matadora, který se zachránil přes bariéru a ztratil přitom meč. Chvillemi je skvostný ten tanec člověka a zvířete; espada s muletou před sebou hledí upoutat zvíře; býk vyráží proti rudému hadru, člověk uhýbá tělem a zapadlými očima hledá na býkově šíji místo k bodnutí. To vše netrvá ani vteřinu; a znovu útok, únik a rána, jež nedopadá. Ten souboj býka a člověka napíná nervy tak, že za chvíli otupíte. Několikrát běželi chulos vystřídat udřeného espada, ale publikum je zahnilo řevem; tu espada slabě pokrčil rameny a šel znovu na býka. Postavil se mu krásně, ale špatně estokoval. Teprve po pátém meči býk ulehl; bylo to strašné; espada odcházel jako zpráskaný, vypískán celým amfiteátre; a mně bylo mučivěji líto jeho než dodělávajícího býčka.

Šestý býk byl ohromný a bílý, slabý v nohou a neútočný jako kráva; divže ho nemuseli strkat, aby se klopýtavě rozběhl proti picadorově kobyle. Toreros s plášti ho tahali za rohy, aby se aspoň ohnal; a banderilleros před ním skákali jako šílení, máchali rukama, uráželi ho a vysmívali se mu, aby ho pohnuli k liknavému a těžkopádnému útoku. Dav podrážděně hlučel; chtěl, aby býk bojoval, což vedlo jen k horšímu trýznění zvířete zalitého krví a řvoucího. Chtěl jsem odejít; ale lidé stáli, hrozili pěstmi a povykovali; nebylo možno projít, i zakryl

jsem si oči a čekal jsem, až bude po všem. Když jsem po nekonečně dlouhé době otevřel oči, býk ještě žil, vrávoraje na matných nohou.

Teprve při sedmém býkovi jsem si proklestil cestu ven a potloukal jsem se po uličkách sevillských; bylo mně divně na mysli, jaksi jsem se styděl, ale nevím dobře, zda za svou krutost, nebo za svou slabost. Tam v amfiteátru jsem v jednu chvíli začal křičet, že je to surové; vedle mne seděl holandský inženýr usedlý v Seville a podivil se mému křiku. „To je má dvacátá corrida,” povídal mi, „ale jenom ta první se mi zdála surová.” „To je špatná corrida,” těšil mě nějaký Španěl, „ale měl byste vidět dobrého espadu.” Snad; ale stěží bych kdy viděl espadu tragičtějšího, než byl tento třpytný čahoun s tváří voláka a smutným, zapadlým očima, jenž odnášel na svých bedrech nelibost dvaceti tisíců. Kdybych uměl tak dalece španělsky, byl bych šel za ním a řekl mu: Juane, někdy se nám to nepovede; ale hořký je chléb veřejnosti.

A myslím na to: ve Španělech jsem vlastně neviděl bičovat koně nebo mezka; psi i kočky na ulicích jsou důvěřiví a přítulní, čímž vydávají svědectví, že člověk s nimi dobře nakládá. Španělé nejsou k zvířatům krutí. Corrida je boj člověka a zvířete, v podstatě starý jako pravěk; má všechnu krásu boje, ale má i jeho bolest. Snad Španělé dovedou tak dobře vidět tu krásu a ten boj, že už ani nevidí krutost, která je provází. Je tu tolik pastvy pro oči, tolik překrásných voltizérských pohybů, tolik nebezpečí a skvostné odvahy – ale podruhé bych na corridu nešel.

A tu podotýká pokušitelský hlas v mém srdci: Ledaže by tam byl dokonalý espada.

FLAMENCOS

„Flamenco” znamená vlámsky; zvláštní náhodou však flamenco nemá zhola nic vlámského, nýbrž spíše cikánského a maurského, zpola orientálního a zpola flamendrovského; nikdo mi nemohl vysvětlit, proč se to jmenuje flamenco, ale severní Španělé to nemají rádi právě proto, že to je takový Orient. Flamenco se zpívá a tančí a brnká na guitarrách; tleská se to dlaněmi a vyklepává se to kastanětami a dřevěnými podpatky a ještě se do toho pokřikuje. A flamencos jsou zpěváčkové, tanečníci, bailarinky a guitarristi, kteří tak od půlnoci nahoru provozují v nočních lokálech své kejkle. Takový lidový zpěvák se obvykle jmenuje Pepíček z Cádizu nebo Chromec z Málagy, Piknosý z Valencie nebo Hoch z Utrery; bývá to často cikán a jeho sláva se šíří přes hranice provincií podle toho, jak dovede táhnout trylky. Nevím věru čím začít, abych vám to celé ukázal; vezmu to podle abecedy.

Alza! Ola, Joselito! Bueno, bueno!

Bailar. Andaluské tance jsou většinou sólové; to břinknou guitarry prudkým a drnčícím preludiem, sedící tlupou to začne šít, dupají do taktu, tleskají, začnou mlátit kastanětami, najednou to jednoho z nich zvedne, ruce vzletí nahoru a nohy začnou vydupávat zuřivý tanec. To byste musili vzít odzemek, černošský cake-walk, tango du reve, kozáčka, apačský tanec, záchvat zuřivosti, manifestní smilstvo a jiné frenetické pohyby, rozžhavit je do běla a začít do nich třískat kastanětami a křičet; pak by se to začalo kroutit, jako se kroutí tanec flamenco, s vášnivými melodickými i tanečními prodlevy za ohlušujícího rytmování kastanět. Na rozdíl od severních tanců se tanec španělský netančí jenom nohama, nýbrž celým prohýbajícím se tělem a zejména rukama letmo vztyčenýma a luskajícima na kastaněty, zatímco nohy tančí při zemi, dupají a taconují. Řekl bych, nohy jen doprovázejí tanec, který se děje v bocích a pažích, ve vzpínajícím se oblouku těla, které se vlní mezi divoce tlukoucími kastanětami a podpatky. Španělský tanec, to je tajemná a zrovna orchestrální souhra mezi ostrým, nárazovým rytmem strun, kastanět, tamburín a podpatků a vláčnou, plynulou vlnou tančícího těla. Hudba a vše, co k ní patří, až po ty výkřiky a potlesky, udává vířící takt vichrně stoupající nebo zpomalený, jako když srdce tluče; ale tančící tělo k tomu vyhrává plavnou a opojnou, náruživou, sólovou melodií houslovou, jež jásá, loudí a kvílí, bouřlivě unášena úderným rytmem taneční vřavy. Tedy tak je to.

Brindar. Načež třesknou guitarry drsným akordem, jako by se měly přervat struny, diváci křičí a podávají tanečníkovi připít ze svých sklenic vína.

Cantar. Cantos flamencos se zpívají takto: zpěvák, který se jmenuje Niño de Utrera nebo nějak podobně, si sedne na židli mezi guitarristy, kteří spustí řinčivý úvod prosetý pizzicatovými prškami, prodlevy a přeryvy; a do toho počne zpěvák zpívat jako kanár, s očima přimhouřenýma, hlavou zdviženou a rukama složenýma na kolenou. Opravdu se rozkřičí jako pták: vytasí hlas dlouhým a vysokým, stoupajícím jekem z plna hrdla, strašně intenzívně a táhle, jako by se vsázel, jak dlouho to na jeden dech vydrží; najednou se ten napjatý hlas rozkmitá dlouhým trylkem, táhlou a skučivou koloraturou, která si pohrává sama se sebou, opisuje kmitající vlnovku, rozvíjí se podivným a zdobným meandrem, a náhle klesá a odumírá za ryčného zadrnčení guitar. A do jejich akordů znovu vpadá a rozbíhá se ten nahý, křičící a patetický hlas, žaluje vášnivým recitativem svou trýzeň nebo co, rozvíjí se táhle a opojeně na prudkém rytmu guitar a jedním dechem se přesmykne v tu rozvlněnou a dlouhou hlasovou arabesku umírající v třesnutí guitar. Je to, jako když lesklá a ohebná čepel opisuje ve vzduchu kmitající osmičky a vlnovky; je to zároveň jako volání muezzina a jako hlasové opojení kanára řičícího na bidýlku; je to monodie divočiny a přitom d'ábelská

profesionální virtuozita; je v tom strašně mnoho přírody, cikánského zaklínání, nějaké maurské kultury a bezuzdné upřímnosti. Tohle nejsou medové hlasy a vrkání benátských gondoliérů a neapolských taškářů; ve Španělich se křičí z přeplna hrdla, drsně a freneticky. Obyčejně jsou to písňe zlé lásky, hrozeb, žárlení a msty; jsou to takové zpěvní epigramy o jediné strofě, zdložené táhlou vlnou rozvinutého a zpomaleného trylku. Tak se zpívají seguidilly, ale také malagueni a granadiny, tarantasy a soleares a vidality a bulerie a ostatní cantos, které se od sebe liší spíš obsahem než zpěvní formou; vždyť i saetas, zpívané v Seville při procesích o svatém týdnu, mají týž vášnivý a divoký styl flamenco jako milostná seguidilla.

Castañuelas nejsou jenom nástroj hudební, na který se klape a víří, trylkuje, vrká a klokotá – (já to zkoušel, a už jenom do taktu klapat je velmi těžké), nýbrž také a zejména nástroj taneční, který převádí vlnu tance až do prstů a – podobně jako bubínek – zvedá ruce obloukem nad hlavu do oné krásné, základní pozice španělského tance. Na poslech pak castañuely připomínají celou černou Afriku s její náruživou potřebou bubnovaného rytmu. Když při takovém vichrném tanci třiskají kastaněty, až uši zaléhají, za pronikavých, povzbuzujících výkřiků a rytmického potlesku, pak je to, lidičky, taková rozněcující vřava, že bych byl málem sám vyskočil a začal ohnivě křepčit; tak strašně vám to jde do nohou a do hlavy.

Cikánky jsou ponejvíce z Triany; mají k tanci dlouhou, plandavou sukni, kterou za starších časů také odkládaly; a to, co tančí, je v podstatě břišní tanec, rozkročený a prohnutý až po zem. Pořád vzníceněji bičuje hudba tanečníci, vypnuté břicho se prudčeji vlní, pupek a kyčle krouží, ruce se po hadím smykají, podpatky vyzývavě dupou, tělo se prohýbá, jako by zápasilo v rukou násilníka, drsný skřek, a cikánka klesá na zem jako sražená křečí rozkoše. Je to divný tanec, zmítavý a křečovitý; sexus, který jde na výboj, plíží se, útočí a uhýbá; falický kult nějaké strašné sekty.

Děti, tančící na ulici sevillanu, pěkný taneček s jednou rukou nad hlavou a druhou v bok, podkasávající sukénku k lehkému výkroku tance; tanec furiantský, pyšně se natřásající a decentní. Malé holčičky v tanečních tlupách, zdrobnělé loutky bailaderek dupající malými střevíčky horký a útočný tanec dospělých.

Erotika španělských tanců hraje všechny kousky od milostné hry po milostné spazma; ale vždycky, i v nejdůstojnější contradanze, je to erotika drobet provokující; ne ta, která se vzdává jako v tangu, nýbrž která dráždí, uniká a láká, vyzývá, hrozí a trochu se vysmívá. Jsou to čertovské a milostné tance; ale nikdy jim nechybí kovová pružina pýchy.

Fandango se tančí v předlouhé vlečce; vířit v takové vlečce, lehce ji odkopnout, točit se jako vlček a taconovat, to je veliké umění a krásná podívaná; neboť tento tanec tryská zázračně z pěny volánů a krajkových spodniček.

Gitanos tančí ve dvou pohlavní pantomimu vábení a vzdoru, námluv a brutality; tančí klasické role muže a ženy, přičemž žena je, abych tak řekl, neřád a muž surovec, který jí smývá po zemi. Ale tančí-li cikán sám, odkládá všechnu záminku pantomimy; pak je to čirá frenezie pohybu, skoků a dřepů, letících gest a vzteklého dupání; tanec tak opravdový, že nevyjadřuje nic než jakýsi odpoutaný oheň.

Guitarra zní naprosto jinak, než jak si ji tady představujeme; zvučí kovově jako zbraně, řinčí bojovně a drsně; nebrouká, aniž vrká, cukruje nebo ševelí, nýbrž drnčí jako tětíva, rachotí jako bubínek, zatřesne jako plech; je to mužný a bouřlivý nástroj, na který hrají chlapi podobní loupežníkům z hor, rvouce struny prudkými a úsečnými hmaty.

Hija. Ola, hija!

Chiquita. Bueno, bueno, chiquita!

Jota. Aragonská jota je píseň i tanec; píseň těžké kadence, drsná a divá, prudce se rozbíhající a zase táhlá, silně maureskní, ale bez flamenco kudrlinek; každý verš se přesmykne v takové protáhlé a klesající zabědování. A jota je přepěkný tanec, rychlý a odpoutaný, vznosného, galopujícího rytmu, jenž vytryskuje z oblé, zpomalené kantilény.

Muy bueno, chica! Otra, otra!

Ola, niña! Ea!

Palmoteo cili tleskání. Zatímco jeden z tlupy tančí, sedí ostatní kolem a tleskají do dlaní takt, jako by nemohli vydržet ten rytmický příval řinoucí se v kaskádách guitarr. A křičí. A dupají. A guitarristi se zmítají na židličkách, dupají a pokřikují. A do toho kastaněty.

Rondalla je taková břichatá aragonská mandolína, kovově řinčící a zpěvná, jež přizvukuje zpívaným jotám.

U. El U je píseň valencijská, extatický řev zpěváka za třesku trubek a horečného víru kastanět; jakživ jsem neslyšel tak horoucí zpěv, jako je tento dlouhý a strašně napjatý jek Maurů.

Zapatear čili dupat rytmickým uchvácením.

Žízeň.

BODEGA

Španěly, jako každá stará a dobrá země, se drží regionalismu; je tisíc a jeden rozdíl mezi Valencií a Asturií, Aragónem a Estremadurou; ba i příroda se připojila k tomu lokálnímu entuziasmu a plodí v každé provincii jiné víno. Vězte, že vína kastilská podněcují statečnost, kdežto vína z provincie Granady budí těžký a zuřivý smutek a vína andaluská city lahodné a přátelské; vína z Rioji osvěžují ducha, vína katalánská dávají lehkost jazyku a vína z Valencie klesají k srdci.

Vězte dále, že jerez, které se pije na místě činu, se nepodobá slazenému xerezu, které se pije u nás; je světlé, prožehlé nakyslou hořkostí, měkké jako olej, ale přitom divé, neboť je to víno přímořské. Hnědá Málaga, hustá a lepkavá jako vonný med, ve kterém se tají ohnivé žahadlo. A pak je vínko řečené manzanilla ze San Lucar; jak o tom svědčí jeho jméno, je to vínečko mladé a bujné, světské a žoviální; popivše manzanilly plujete lehce jako plachetka v dobrém větru.

Vězte, že každá provincie má jiné ryby a jiné sýry, jakož i jiné salámy a jelita, boby a melouny, olivy a hrozny, cukroví a jiné místní dary boží. Proto praví staří a věrohodní autoři, že je poučeno cestovat; a každý pocestný, jenž hledá vzdělání v dalekých zemích, vám potvrdí, že vzácná a podstatná věc je dobrá hospoda. Není už králů asturských, ale asturský uzený sýr trvá; krásné dny Aranjuezu již minuly, ale jahody z Aranjuezu se podnes těší své historické slávě. Nebud'te obžerci ani břichopásky; vaše jídlo budiž uctívání bohů času a místa. Přál bych si jíst kaviár v Rusku a anglickou slaninu v Anglii; ale zatím mě krmili kaviárem v Anglii a anglickým špekem v zemi španělské. Vlastenci všech zemí, děje se proti nám spiknutí; ani mezinárodní kapitál, ani čtvrtá internacionála nás neohrožuje do té míry jako Mezinárodní Hoteliér. Zapřísahám vás, caballeros, bojujme proti jeho úkladům, svolávající různé posvátné a starodávné válečné výkřiky, jako Chorizo, Hanba, Kalbshaxen, A la lanterne, Macaroni, Jednu Tvrdou, Porridge, Camembert, Pereat, Manzanilla a mnohé jiné, podle místa a bojovnosti.

CARAVELLA

Je zakotvena na Guadalquiviru blízko té Torre del Oro, u níž španělské lodi vykládaly peruánské zlato; a je prý do posledního prkna a lana udělána podle té caravelly de Santa

Maria, na které Kryštof Kolumbus objevil Ameriku. Šel jsem se na ni podívat v naději, že mě přitom něco napadne o Kryštofu Kolumbovi; prolezl jsem ji od podpalubí až nahoru; lehl jsem si do postele v Kolumbově kabině a schoval jsem si na památku jedno číslo La Vanguardia, které tam leželo na stole, patrně také po Kolumbovi; potěžkával jsem falkonety nebo kolubríny či jak se ty staré kanónky jmenují, přičemž jsem si málem přerazil nohu železnou koulí, neboť byly nabité; ale nic víc jsem neobjevil krom svého vlastního podivu, jak je ta slavná loď malá. Myslím, že by ji pražský magistrát nepovolil ani k osobní dopravě na Zbraslav.

Ale nahoře, na palubě, jsem si vzpomněl, že za mými zády je iberoamerická výstava; a až ji zavrou, zůstane po ní v Seville velická iberoamerická univerzita, na kterou, jak my Sevillanos doufáme, budou jezdit mladí caballeros z Mexika a Guatemaly, Argentiny a Peru a Chile. V tu chvíli jsem dostal strašnou chuť být španělským vlastencem a radostně povykovat: Hombres, považte si, vždyť tamhle za mořem je já nevím kolik miliónů lidí, kteří mluví jazykem podle slovníku madridské Akademie! Sic je tam států jako datlí na palmě, ale je to jeden národ, a kdybychom se do toho řádně obuli, byla by to i jedna kultura, sabe? Představte si, caballeros, že by všichni lidé držící se slovníku madridské Akademie táhli za jeden provaz; v tu chvíli by tu bylo něco, co se nepovedlo ani Společnosti národů, byla by tu Euroamerika, byla by tu mezikontinentální dohoda bílé rasy; helo allí, byla by znovu objevena Amerika. Jen si vemte, jak bychom my Iberové vytřeli zrak těm velkým mocnostem s jejich věčnými hádkami o tonáž a kalibr! Amigos, každý extranjero, který se k nám přibatolí přes Irún nebo Portbou, se jen omrkne, a už pozoruje, že z nás Španělů koukalo něco velikého a světového; kde to, u všech sakrů, zůstalo? Ve jménu Goyi a Cervantesa, dejme se do toho ještě jednou!

Tak a podobně bych jim to řekl; neboť když už má člověk pod nohama loď, která připomíná caravellu Kolumbovu, cítí cosi jako nutkání, aby objevil Ameriku. Ameriku jsem neobjevil, ale našel jsem v této zemi něco bližšího; myslím, že se to jmenuje nacionalism. Tady ten národ dovedl víc než který jiný – nepočítáme-li Angličany – uchovat svůj vlastní ráz života; od ženských mantil po muziku Albenizovu, od domácích zvyků po uliční firmy, od caballerů až po osly dává přednost svému starému španělství před mezinárodním civilizačním nátěrem. Snad to dělá podnebí nebo ta skoro ostrovní poloha; ale hlavně, lidi, je to věc charakteru. Tady každému caballerovi zvedá bradu lokální pýcha; Gaditano se nadýmá tím, že je z Cádiz, a Madrileño, že je z Madridu, Asturián je pyšný, že je z Asturie, a Castillan je pyšný vůbec; neboť každé to jméno je slavné jako erb. Následkem čehož, jak doufám, se Sevillan nikdy nezahodí tak dalece, aby se stal dobrým mezinárodním Evropanem; neboť se nestane ani Madrilencem. Jedno z hlubších tajemství Španělska je jeho provincialism, zvláštní

ctnost, jež v ostatní Evropě poněkud vymírá; provincialism, jenž je úhrnný produkt přírody, dějin a lidí. Španělsko ještě nepřestalo být přírodou a dosud se nevzpamatovalo ze svých dějin; proto si dovedlo tolik toho uchovat. A my ostatní, my se můžeme tak trochu divit, jaká krásná věc je být národem.

PALMAS Y NARANJOS

Protože jsem kraj La Mancha projel v noci cikánsky černé, nemohu říci, jsou-li tam opravdu obři či jsou-li to větrné mlýny; ale zato vám mohu vypočítat celou řadu věcí, jež se vyskytují v provincii Murcia a Valencia, tedy zejména: skály žluté nebo červené, bílé útesy vápence a vzadu modré hory; na každé skále, útesu a hoře zřícenina maurské pevnosti nebo křesťanského hradu nebo aspoň eremitáž, kaple či zvonice; ohromné hnědé rozvaliny Montesy, hradiště Jativy zježené věžemi a cimbuřími, všeliké hrádky, tvrzičky a hlásky; hrad Puig a hradby nuleské, ruiny Sagunta, celá akropol na skalním temeni, a hradní kostka Benicarló, hnědé a červené pustiny skalnatých strání, porostlých čupřinami spartia, křemeláky, trsy dymiánu, rozmarýny, teukria a šalvěje; aridní svahy vypálené jako keramika vytažená z peci a ještě horká; a hned pod nimi

olivové sady, šedé a stříbřité, podobné našim vrbám, uzlovitých a zkroucených pňů, jež se podobají mandragorám, skřítkům nebo vůbec něčemu vzdáleně lidskému; a mezi olivami kamenná a vyprahlá puebla s kostýlkem jako hrad, s kostkami domů a nějakou velikou zříceninou nahoře;

dále sady fíkovníků, stromů velkolistých a nepořádných; husté a kypré algarrobos, jež nesou lusky svatojanského chleba; a datlové palmy, pořád víc a víc palem vysoko tryskajících se svou vítěznou korunou; palmové háje, městečka utopená v palmách, zářivé fajánsové bane a minarety mezi palmami a banánovníky, a nad tím zas nějaký hrad;

zavlažované huertas, pole rýžová, lány morušové, hony vinic a hektary oranžovníků, kulovitých stromečků s tuhými lesklými listy a zlátnoucími oranžemi, a citrónovníků, jež jsou větší a spíš podobné hrušním; kraj nejpožehnanější, jaký jsem kdy viděl, tierras de regadío, jejichž stružkami a kanálky protéká zúrodnující vláha ještě po římských sedlácích a maurských architektech; a nad tou zlatou zemí na modrých kopcích bašty, věžičky a zubaté zdi maurských hradů;

Valencia modrých a zlatých bání azulejových, hnědých lidí a zlatého vzduchu, ve kterém se mísí dech moře a zápach ryb s vůní oranžů a sirupu;

moře, moře, moře světlé, planoucí, opálové a zvrásněné, pění se na patě hnědých skal, olizující písčité pláže, moře blankytné, moře k nedokoukání; malarické laguny, zátoky ve skalách, kosinka rybářské plachty na obzoru;

alcornoques, háje korkových dubů s listy skoro černými, kožnatými a stočenými do kornoutků; háječky piniové na slaných písčinatech mrtvého břehu; na horách tvrze a eremitáže;

tož moře vpravo a vlevo hory – kam se mám dívat, abych nic nevynechal? – takhle plout po moři nebo být poustevníkem tam v těch horách,

vyjíždět na rybolov nebo tlačit víno či olej; hele, ty nachové skály, nikde nejsou skály tak červené,

hleďte, Oropesa, městečko zavěšené na skále, jistě vypadalo stejně před tisíci lety, třebaže nevím, který národ tu tehdy bydlel; vždycky, když projíždíš tunelem, je to, jako by se udělala tečka a za ní začínala nová kapitola,

– a přece bys nemohl říci, na kterém místě se ten kraj tak změnil, ani v čem je ta změna; najednou ti připomíná něco jiného, už to není Afrika, ale něco známého: mohla by to být Corniche v Marseille nebo Riviera di Levante; je to už zase země latinská, vlahá a jiskrná kotlina mediteránní; a když hledáš na mapě, kde jsi, vidíš, že se to jmenuje Cataluňa.

TIBIDABO

Tibidabo je kopec nad Barcelonou; nahoře je kostel, kavárny a houpáčky a zejména vyhlídka na moře, zemi a město. přičemž jmenované moře svítí mlžným oparem, země září zeleně a růžově a město nadmíru něžně jiskří bílými domečky.

Nebo z terasy Font del Lleó, to vám je krása, to zářící měst mezi teplými vlnami kopců a mořem, pohled rozjařující jako lehké víno.

Nebo večer na svahu Montjuichu na výstavě, když se rozsvítí všechny fontány, vodovody a kaskády, průčelí a věžičky takovou hrou světla, že už to nemáš čím popsat a jen se díváš, až ti jde hlava kolem.

Teprve to ostatní krom těchto pohádkových věcí je Barcelona sama: město bohaté a zánovní, trochu se honosící svými penězi, svým průmyslem, svými novými třídami, obchodními domy a vilami; jsou toho napravo a nalevo dlouhé kilometry a jen uprostřed jako na dně kapsy se tlačí staré město kolem několika starobylých a důstojných věcí, jako je katedrála, radnice a Diputación, těsné a hemživé uličky, prořáté slavnými ramblami, kde se lid barcelonský tlačí pod platany, aby kupoval kytky, koukal po děvčatech a dělal revoluce. Úhrnem čilé a pěkné město, řinčící svou prosperitou, ženoucí se útokem na okolní kopce,

okázalé a fanfarónské i s tím svým fantastickým architektem Gaudim, který se tak horečně rozmáchl k nebi nedokončenou lodí a šiškovitými věžemi toho obrovského chrámového torza Sagrada Familia.

A přístav, špinavý a hlučný jako všechny přístavy, vroubený pásem barů, dupáren a divadélek, řičící a říjející zvečera všemi svými orchestriony a barevnými světýlky, sprostý a silácký se svou podivnou populací nakladačů, matrózů, šupáků, macatých holek, rváčů a přístavních krys, bordel větší než Marseille, díra podezřelejší než Limehouse, odpad, kde země i moře odhazuje svou nečistou pěnu.

A dělnická předměstí, kde vidíte zaťaté ruce v kapsách a fanatické, vyzývavé oči; holenku, to už není bezstarostný lid z Triany; čichej, a poznáš, že se tu něco připaluje. S večerem se táhnou stíny do středu města; mají espadrilly na nohou a červené pásy kolem boků, cigaretu přilepenou na rtu a čepici do očí. Jsou to jen stíny, ale když se ohlédneš, je to už hlouček. Hlouček upřených a zarytých očí.

A tady, uvnitř toho města, lidé, kteří nechtějí být Španěly; a v těch horách kolem sedláci, kteří Španěly nejsou. Z výšin Tibidaba je to takové jiskřící a blažené město; ale čím přijdeš blíž, jako bys slyšel zrychlený a těžký dech mezi sevřenými zuby.

Zatím Barcelona tryská všemi svými světly a baví se skoro horečně; divadla se začínají až k půlnoci, ve dvě ráno se plní bary a tančírny; tiché a zamračené hloučky stojí nehnutě na ramblách a paseos a náhle, neslyšně se vytrácejí, když se na rohu vynoří stejně tichá a zamračená kavalkáda četníků na koních s puškami připravenými v sedle.

SARDANA

A to už mně raději, Katalánci, zahrajte svou sardanu, muziku vřesknou a důkladnou, mečící hlasem kozlím a hvízdající pastýřskými píšťalami, pravou muziku mediteránní. To už není táhlý jek Maurů ani temná vášeň guitarr; je to rustikální, drsné a veselé jako ten kraj.

Neboť ten kraj už je podoben Provincii; například není už tak skalnatý jako ostatní Španělsko, nýbrž je tak skalnatý jako kopce provenčálské; nerostou tam už palmy jako v Murcii, nýbrž rostou tam palmy jako na Riviéře. Jak vidět, ten rozdíl je subtilní a nedá se tak lehko vyjádřit; je ve vzduchu, který dýcháte, je v lidech a jejich domech se zelenými okenicemi, ale hlavně docela prostě jest.

Pokud se týče lidí toho kraje, nosí na nohou bílé pletené papuče zvané alpargatas, jež připomínají římské sandály; a sem tam červené frygické čapky (jmenují se barretinas nebo nějak podobně). A je jich mnoho modrookých a hnědovlasých, zavalitých a krat'asů; nějak se sem už zapletl sever do všeho, do muziky i do chuti vína, do lidí i do přírody. Už tu má převahu příroda s listem opadavým; první žlutý list platanu mně připadal jako pozdrav z domova. Tady se už nežije v patkách jako tam dole, ale na ulicích; děti a psi a maminky, pijáci a čtenáři novin, mezci a kočky, všechno žije na zápraží a na chodníku; snad proto se v téhle zemi tak lehko rodí dav a pouliční bouře.

Ale kdybych měl říci, co mě překvapilo nejvíc, tedy to byli gardisti před královským zámkem; neboť mají na nohou bílé katalánské papuče a na hlavě cylindr. Vězte, že cylindr, papuče a puška s bodákem je zvláštní a nezvyklý akord; ale koneckonců vyjadřuje názorně katalánskou zem, rustikální a kupeckou mezi jinými královstvími Španělska.

PELOTA

Baskická pelota je taková hra s tvrdým míčkem ze psí kůže; z jisté vzdálenosti byste řekli, že se tam právě strhla nějaká mela a že se do toho divokého řevu začne asi střílet; ale když přijdete blíž, vidíte, že to neřvou hráči, ba ani diváci, nýbrž makléři, kteří se zmítají před publikem a uzavírají sázky na Modré nebo na Červené, což jsou distinkce hrajících mužstev. Z hlediska dramatického jsou tito makléři nejzajímavější část podívané; neboť ryčí jako vřešťaní, skáčou, mávají rukama a ukazují sázky na rozpřažených prstech; přitom se sázky a výhry házejí mezi makléři a diváky v dutých míčkách, které vám poletují kolem nosu jako ořechy na stromě osazeném hejnem opic.

Zatímco se rozvíjí tato vášnivá hra v sázky, odehrává se dole pod publikem pelota v užším slova smyslu, kterou hrají dva a dva páni s takovým dlouhým pleteným luskem nebo korýtkem, upevněným koženou rukavicí na pravé ruce. Do toho lusu chytí señor Elola letící míček a šups, praští s ním na vysokou zeď, která se jmenuje fronton. Míček se odrazí s hlasitým plesknutím a letí zpátky s razancí projektilu; bums, už jej má ve svém lusu señor Gabriel a střelí jím do zdi. Hopla, teď jej vylovil ze vzduchu svým luskem señor Ugalde, zatočil tou pálkou a vrhl míček na fronton jako bombu. A bum! už jej má v korýtku señor Teodoro a vmetne jej na stěnu, až to zaduní; teď je zas na señoru Elolovi, aby jej v odrazu chytil. Tedy tohle je zpomalený film: ve skutečnosti vidíte čtyři bílé figurky, skákající každá

na své čáře, a bum plesk, bum plesk, bum plesk, nad nimi lítá míček skoro neviditelný; mine-li jej hráč, poskočí-li míček dvakrát po zemi nebo stane-li se jiná tajemná chyba, je jedno kolo u konce, to druhé mužstvo dostane bod k dobru, makléři počnou mávat rukama a se strašným křikem vyvolávají nové sázky. Tak to jde dál až do šedesáti či kolika bodů; pak přijdou noví Rojos a Azules a jde to zas od začátku, zatímco se publikum střídá jako hráči u rulety.

Jak vidíte, je to hra dost jednotvárná, jmenovitě pokud užíváme tak primitivních a světských slov, jako je „chytat míček“; ve skutečnosti to není chytání, ale jakési kouzelnictví. Ten lusk, zvaný la cesta, je široký jako dlaň a ten míček letí asi tak rychlostí bolidu; onehdy prý se odrazil od stěny a vletěl mezi diváky; tu všichni čtyři hráči bleskem zmizeli v domnění, že ten míček někoho z publika zabil. Tedy chytat takový míček je asi jako chytat do lžice kulky vystřelené z vojenské pušky; a ti pelotaris chytanou každý míč, ať letí kde chce, s takovou animální jistotou, s jakou rorejs chytá mouchy. Natáhnou ruku, a už jej mají. Vznosou se do vzduchu, a už jej mají. Hrábnou tím korýtkem za sebe, a už jej mají. Proti pelotě vypadá tenis, jako byste šli na mouchy s plácačkou. A přitom ty kejkle, skoky a přemety dělají bez jakékoliv okázalosti a námahy, tak, jako když pták loví komáry. Udělá to bum, míč pleskne do stěny, a je to; ani není vidět, že musí být vržen atletickou silou. Tedy taková je to hra, fantastická a jednotvárná.

Tu hru hrají jen Baskové a Navarrové z hor; ti Baskové, kteří dali světu svou kulatou čepičku „rádiočku“, jež se jmenuje boina a vyrábí se ovšem u nás ve Strakoniciích; ti Baskové, o kterých mně tvrdil profesor Meillet, že jsou to praobyvatelé celého Středozeří, příbuzní s některými kmeny vysokého Kavkazu. Mají řeč tak složitou, že dosud není vyzkoumána; a jejich muzika je klarinetová píšťalka, zvaná dulzaina, doprovázená bubínkem. Je to z nejmenších národností v Evropě; snad to jsou zmizelí Atlantikové. Bylo by hříchem, kdyby jednou zmizel i ten statečný zbytek.

MONTSERRAT

Zdálky je to důstojná a zavalitá hora, která od prsou nahoru vyčnívá z ostatních kopců katalánských; ale čím jste k ní blíže, tím víc počínáte žasnout a kroutit hlavou, až nakonec budete bručet „to jsem blázen a „to jsem jakživ neviděl“. Což vám potvrdí starou zkušenost, že zblízka jsou věci tohoto světa podivuhodnější nežli zdálky.

Nebot' vězte, že to, co z Barcelony vypadá jako kompaktní masív, se z větší blízkosti zjevuje jako hora postavená na sloupech; ba ono to vypadá spíš jako chrámová architektura než jako hora. Dole to má sokl z červené skály, na kterém vystřelují do výše věžovité skalní pilíře; na nich je cosi jako galérie nesoucí nové pořadí obrovitých sloupů; a nad nimi se vyšvihuje třetí patro té kyklopské kolonády ve výši dvanácti set metrů. To jsem blázen; říkám vám, to jsem jakživ neviděl. Čím výše vás vykroutí pěkná serpentina silnice, tím víc se vám tají dech; dole kolmá propast Llobregatu a nad hlavou kolmé věže Montserratu; a mezi obojím jako na vysunutém balkónu visí svatý monastýr a katedrála a garáže pro několik set aut, autobusů a šarabanků a hospic, kde můžete bydlet u otců benediktýnů v této monumentální a hlučné poustevně; a v tom monastýru je knihovna, jaké snad není v žádném druhém klášteře, od starých foliantů vázaných v dřevě a vepřovici po celý regál věnovaný knihám o kubismu.

Ale ještě je vrchol hory, Sant Jeroni; vytáhne vás tam dočista kolmá lanovka, taková krabička od sardinek, kterou byste soukali po provázku na kostelní věž; ale vy sedíte v té krabičce a tváříte se čile a podnikavě, jako byste neměli hrozný strach, že to s vámi spadne, a sbohem! Když pak jste nahoře a otřepete se, nevíte, nač se dřív dívat; já vám to uspořádám:

1. Na vegetaci, která zdola vypadá jako čupřiny v podpaží těch ohromných vztyčených paží, ale zblízka je to překrásný porost vždyzelených berberisů a cesmín, zimostrázu a evonymu, cistů, myrty a vavřínu a mediteránního vřesu; to jsem blázen, takový přírodní park jsem jakživ neviděl jako tady na temeni a v rozsedlinách těch tvrdých slepencových skal, jež vypadají jako ulité z obláskového betonu.

2. Na věže a sloupoví skal Montserratu, na strašné a nahé srázy Zlého údolí, jež prý se otevřelo v den Kristova ukřižování. Jsou různé vědecké teorie, čemu se tyto skály podobají; podle jedněch hlídkám, podle jiných procesí mnichů v kápích nebo flétnám nebo kořenům vytržených zubů; já však se zaklínám svýma očima, že se podobají vztyčeným prstům sepnutým jako k modlitbě; neboť hora Montserrat se modlí tisíci prsty, přísahá zvednutými ukazováky, žehná poutníkům a dává znamení. Věřím, že byla zvlášť za tím účelem udělána a vyzdvižena nad všechny ostatní hory; a co dále věřím, to sem už nepatří, ale myslil jsem na to, sedě na vrcholu Sant Jeroni, kde je nejvyšší báhno a zároveň střed té nesmírné a fantastické přírodní katedrály.

3. A pak je kolem dokola, do nedozírna země zvlněná zelenými a růžovými horami: Cataluňa, Navarra, Aragón; Pyreneje s jiskřícími ledovci; bílá městečka na úpatí vrchů; podivné oblé kopce, vrstvené tak, jako by to byla zvlněná kštice pročísnutá nesmírným hřebenem. Nebo ještě spíš jako by na nich zůstal zbrázděný otisk prstů, které stvořily tuto

zemi. Z vrcholu Montserratu vidíte otisk božích palců, jež hnětly ten teply a brunátný kraj se zvláštní autorskou radostí.

Vida to vše a podiviv se, nastoupil poutník svůj návrat k domovu.

VUELTA

Návrat k domovu. Ještě je mi jeti přes čtyři země, ale cokoli vidím, propouštím roztržitě mezi prsty jako kuličky růžence; neboť je to už jenom návrat. Člověk, který se vrací, tiskne se ve vlaku do kouta a přivírá oči; už dost, už dost je toho míjení a opouštění; už dost toho všeho, co ubíhá nazad, sotvaže pokynulo. Už zas být doma jako kůl zatknutý do země; ráno a večer vidět kolem sebe tytéž důvěrné věci. – Ano, ale když svět je tak veliký!

Vida ho, hlupáka! Tak tady sedí v koutě jako hromádka neštěstí a mrzí ho, že toho neviděl víc. Že neviděl Salamanku ani Santiago; že neví, jak vypadají oslové v Estremaduře a staré babičky v Ansó, že nepotkal cikánského krále a neslyšel hvízdát baskické txistularis. Člověk by měl všechno vidět a ke všemu se vztáhnout, tak jako poplácal toho osla v Toledě nebo hladil peň palmy v zahradě Alcázaru. Všeho se aspoň prstem dotknout. Celý svět přejet dlaní. Ta radost, člověče, když vidíš nebo hmatáš, cos dosud neznal. Každý rozdíl ve věcech a lidech rozmnožuje život.

S povděkem a radostí jsi přijal všechno, co bylo jiné než tvé zvyky; a pokud jsi viděl jiné poutníky, mohli si nohy ubrousit, aby jim neušlo nic zvláštního a malebného a jiného než kdekoliv jinde; neboť v nás všech je láska k hojnosti a nekonečnosti života. Tedy poslyšte, tu hojnost života tvoří národy; to se rozumí, také dějiny a příroda, ale to oboje splývá v národech. Kdyby nás tedy jednou napadlo řídit věci světa láskou k životu, musili bychom říkat asi toto (ve všech jazycích světa):

Caballeros, je sice pravda, že všichni lidé jsou lidé; ale nás pocestné nepřekvapil tak radostně úkaz, že dejme tomu Sevillané jsou lidé, jako úkaz, že Sevillané jsou Sevillané. Byli jsme potěšeni tím, že Španělé jsou opravdu Španělé; čím byli španělštější, tím jsme je měli raději a tím víc jsme si jich vážili. Představte si, že bychom si stejně vážili Číňanů z toho náruživého důvodu, že jsou to Číňané, Portugalců, že jsou to Portugalci, a že jim nerozumíme ani slovo, a tak dále. Jsou lidé, kteří milují celý svět, pokud je tento svět ochoten mít asfaltové silnice nebo v jednoho boha věřit nebo zavřít bodegy a hospody. Jsou lidé, kteří by dovedli milovat svět, pokud by vzal na sebe jednu, a sice tu jejich civilizační tvář. Ale protože přesto

nejsme dosud s láskou příliš daleko, zkusme to na jiný způsob. Je daleko radostnější mít rád celý svět, protože má tisícero tvář a je všude jiný; a potom provolávat: Hoši, když už se tak rádi vidíme, udělejme Společnost Národů; ale hrome, ať jsou to Národy se vším, co k tomu patří, každý s jiným chlupem a jazykem, se svými zvyky a kulturou, a je-li třeba, tedy spánembohem i se svým pánembohem; neboť každý rozdíl je hoden lásky už proto, že rozmnožuje život. Ať nás spojuje všechno, co nás dělí!

A tu člověk, který se navrací, hladí očima viničné kopečky Francie, pročesává chmelnice německé a počíná se horečně těšit na oranice a jabloňové sady za tou poslední hranicí.